

YRKE

GLØDER
PÅ JOBB

SELVSTENDIG OG
PERFEKSJONIST

REDDET AV
SPAKENE

FAGBLAD OM YRKESOPPLÆRING / 65. ÅRGANG

#4
2021

FLERE VEIER TIL
ARBEIDSMARKEDET

Mackaroni
Bordre Trøst, skolestole
299

innhold

Faste spalter

- 4 Nytt fra Yrke
- 34 Forbundscommentaren
- 35 Fotoreportasje
- 48 Skråblikk på yrke
- 61 Mat og vin

Tema

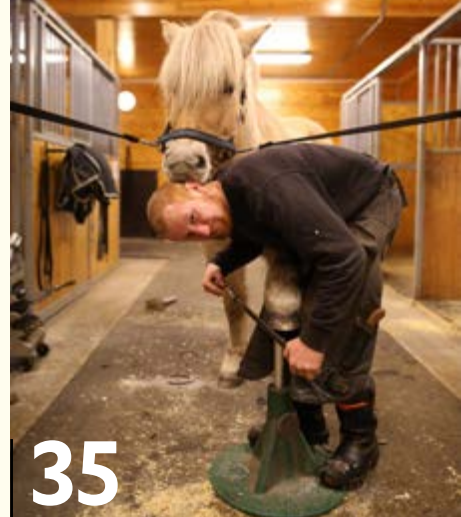
- 6 Praksisbrev ble vekker
- 10 Engasjert lærer
- 12 Brevet få vil ha

Reportasjer

- 16 Garantert læreplass
- 19 En av få kvinner
- 22 Den siste feier
- 26 Gløder for å bli smed
- 30 Lærlinger som kan lære
- 42 Mangfold av fagskoler
- 45 Spakene reddet yrkeslivet

Fagartikler

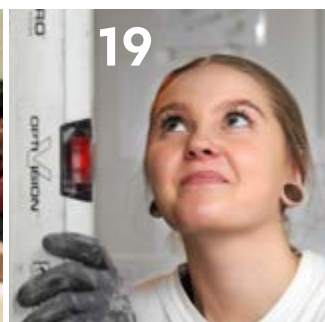
- 50 Fra dropout til fagbrev
- 54 Covid-19 og yrkesfagene
- 58 Internasjonal påvirkning

FOTOREPORTASJE

FAGFORNYELSEN

leder

YRKE

Ansvarlig redaktør:

Wenche Helene Schjønberg
Telefon: 24 14 23 49
Mobil: 91 19 13 15
E-post: ws@utdanningsnytt.no
www.utdanningsnytt.no/Yrke

Abonnement:

E-post: abonnement@utdanningsnytt.no

Abonnement kr 300,- per år.

Gratis for medlemmer av Utdanningsforbundet.

Annonsekontakt

Mona Jørgensrud, salgssjef, HS Media AS
E-post: mj@hsmedia.no
Telefon: 62 94 10 32 / 911 73 473

Medlemsservice

Kontakt Medlemsservice ved spørsmål
om abonnement og bladordningen,
adresseendringer og Min side:
E-post: medlem@udf.no
Telefon: 24 14 20 00
Min side: udf.no/min-side

Ikke medlem, men ønsker abonnement?

Send e-post til:
abonnement@utdanningsnytt.no

Utgiver:

Utdanningsforbundet
Hausmanns gate 17
Boks 9191 Grønland, 0134 Oslo
Telefon: 24 14 20 00

Yrke er medlem av Fagpressen og redigeres
etter Redaktørplakatens og Vær Varsom-
plakatens regler for god presseskikk. Den
som likevel føler seg urettmessig rammet,
oppfordres til å ta kontakt med redaktøren.
Pressens Faglige Utvalg, PFU, behandler klager
mot pressen.

Forsidefoto: Kari Kløvstad

Layout: Melkeveien Designkontor
www.melkeveien.no

Trykk: Ålgård Offset AS

Opplag: 9215 ifølge Fagpressens
opplagskontroll. Godkjent pr. 2. halvår 2020
og 1. halvår 2021.

ISSN 1504-1905

Vi lærer av det vi gjør

Det er livet vi lærer av. Og det er erfaringene vi gjør oss, som bringer oss fremover. Nå trodde mange av oss at vi var i ferd med å legge pandemien bak oss, og at trafikklysmodellen og hjemmeskole og kohorter og karantene var begreper vi så å si var ferdige med. Så er vi der atter igjen, nesten før vi aner. Smitten stiger, og lokale og sentrale myndigheter må bestemme hva de skal gjøre for å begrense smittetrykket slik at sykdommen ikke lammer hele helsevesenet.

Midt oppi det hele jobber landets lærere og elever. Det er i de yngre aldersgruppene smitten går raskest fra person til person. Det at fraværsreglene en periode var gjeninnført, gjorde dessuten at en del elever gikk snufsende og halvsyke på skolen, stikk i strid med alle smittevernråd.

At den nye kunnskapsministeren snudde på flisa og gjeninnførte unntaket fra fraværsreglene ut dette skoleåret, var riktig ut fra et smittevernhensyn. Selv om vi vet at fraværet er noe ikke minst lærere på yrkesfag gjerne vil ha ned. Det er nemlig ikke så lett å skaffe læreplass til en elev som har vært altfor mye borte fra skolen. Da hjelper det ikke å være faglig flink. Arbeidsgiverne spør etter fravær når de skal ta inn nye hoder og hender. Kunnskapen vet de at de kan gi lærlingene, det er verre hvis uvaner som å sove altfor lenge og å bli borte altfor ofte har fått satt seg.

Akkurat det er noe lærere som jobber med praksisbrevelever, også vet. Og de vet at en del av disse ungdommene som kanskje ikke alltid verken vil eller får det helt til, likevel kan bli gode fagarbeidere, bare læringen er praktisk nok. De vet at elevene lærer best der de er i et arbeidsmiljø og ikke bare på skolebenken. Derfor er det en del elever som tar videregående opplæring på en helt annen måte enn det store flertallet, og som i hele undervisningsløpet lar praksis veie tyngst. Flere av dem kan også gå julen i møte som nye fagarbeidere, mange av dem mot alle odds.

For det er livet vi lærer av, enten vi har smittevernregler vi må etterleve eller ikke. Og for noen kan nesten ikke skolen bli praksisnær nok, en viktig erkjennelse å ta med seg også når dagene blir mørkere.

Wenche H. Schjønberg

Flere lærlinger på landsbasis

OSLO Selv om yrkesfag stadig blir mer populært, synker antallet lærlinger.

Fersk statistikk fra Utdanningsdirektoratet viser at det i oktober i 2020 var 44 961 lærlinger her i landet. I oktober 2019 var tilsvarende tall 45 323.

I koronaåret 2019–20 ble det også inngått færre lærekontrakter. 22 100 personer startet i lære i forrige skoleår. Dette er en liten nedgang fra året før.

Antallet som avla fagprøven eller tok svennebrevet, gikk også ned. Til sammen var det 26 500 som enten avla fagprøven eller tok svennebrevet, 700 færre enn året før.

I tillegg kommer elever som tar fagopplæring i skole. For denne gruppa er antallet mer stabilt. I 2019 var det 1 129 som var lærling i vg3 eller vg4. Høsten 2020 talte samme gruppa 1 292 «lærlinger» i skolen. Antallet lære kandidater har sunket noe, 1 865 høsten 2018, mot 1 759 i fjor høst.

Pandemien holdt elevene på skolebenken

OSLO Andelen elever som sluttet på videregående skole, har aldri vært lavere enn de to siste årene, ifølge tall fra Utdanningsdirektoratet.

– Jeg er veldig glad for at andelen elever som slutter på videregående, ikke har økt under pandemien. Det viser at lærerne og skolene har lyktes svært godt med å motivere og holde på elevene gjennom to vanskelige skoleår. Det er rett og slett imponerende å se hvordan både elever, lærere og skoleledere har taklet den krevende situasjonen de har stått i, sier kunnskapsminister Tonje Brenna (Ap) i en kommentar.

3 prosent av alle elever i videregående opplæring sluttet i løpet av skoleåret 2020–21. Det er like mange som året før.

Elever som i løpet av skoleåret bytter utdanningsprogram eller skole, regnes ikke med i denne statistikken. I årene før var det nesten 4 prosent av elevene som sluttet på videregående skole.

Flest elever sluttet på frisør, blomster, interiør og eksponeringsdesign. Færrest sluttet på idrettsfag.

Statistikken viser også at det er flest gutter som slutter, mens jenter i større grad enn gutter slutter når de går på utdanningsprogram med en overvekt av gutter.

Regjeringen vil satse på at flere fullfører og får læreplass

OSLO Regjeringen vil plusse på 113,5 millioner kroner mer enn Solberg-regjeringen til videregående opplæring for at flere skal fullføre.

Hvert år står nesten 7 000 søkere uten læreplassen de trenger for å fullføre videregående opplæring. Regjeringen vil sørge for at flere av disse blir kvalifisert og kommer ut i lære, heter det i en pressemelding fra regjeringen.

– Det er et problem for den enkelte elev, men også et samfunnsproblem at mange elever begynner på en yrkesfaglig utdanning de i realiteten ikke kan fullføre på grunn av mangel på læreplasser. Derfor foreslår regjeringen at fylkeskommunene skal få 370 millioner kroner for å opprette læreplassgarantier og kvalifisere yrkesfagelever til læreplass, sier kunnskapsminister Tonje Brenna (Ap).

Forslaget fra regjeringen er en økning på 113,5 millioner kroner sammenlignet med forslaget fra regjeringen Solberg. Forslaget er blant annet en oppfølging av samfunnskontrakten for flere læreplasser som partene i arbeidslivet har sluttet seg til. I samfunnskontrakten forplikter alle seg til å gjøre en ekstra innsats for å få yrkesfagelevne vi vet

sliter med å få læreplass, ut i lære. Det gjelder særlig elever med høyt fravær og mindre gode karakterer og gutter med minoritetsspråklig bakgrunn.

– Regjeringen vil at flere skal få læreplass og fullføre videregående opplæring. Med denne satsingen styrker vi fylkeskommunenes mulighet til å opprette læreplassgarantier og til å følge opp elever som sliter med å få læreplass. Målet er at flere fullfører og består videregående opplæring og kommer ut i arbeid, sier Brenna.

Eleveorganisasjonen mener regjeringen er for svake på yrkesfag

OSLO Leder i Eleveorganisasjonen, Edvard Botterli Udnæs, mener regjeringen burde satse enda kraftigere på yrkesfag.

Særlig mener de regjeringen må fullfinansiere utstyrsstipendiet, og sier at elevene har fått nok av å vente på at dette skjer. En fullfinansiering av utstyrsstipendiet ville kostet 114 millioner kroner.

– Jeg er mektig lei av at samtlige partier drar frem skole som nøkkelen til å utjevne forskjeller, men de evner ikke å prioritere å gjøre skolen gratis. Det gjør skolepolitikk til valgflesk. Vi ber faktisk om lommerusk her, 114 millioner tilsvarende 50 meter på E18.

Han sier skolen ikke oppfyller gratisprinsippet.

– Elever på yrkesfag må betale tussensvis av kroner fra egen lomme for nødvendig utstyr. Fullfinansieringen av utstyrsstipendiet er et av de største og viktigste tiltakene man kan gjøre i norsk skole i dag. Satsingen utgjør lommerusk for regjeringen, men de velger heller å ta ut langfingeren enn kronestykkene. Det er ingen som tjener på å ignorere yrkesfag. Vi vet vi har et stort behov for lærlinger i fremtiden, men regjeringens

svar på dette er å ta selfies med verne-utstyr istedenfor å følge opp med reell politikk. Vi håper den neste regjeringen tar ansvar for å gjøre et reelt løft av yrkesfagene, sier Botterli Udnæs.

Flest læringer innenfor bygg- og anleggsteknikk

OSLO Bygg- og anleggsteknikk topper statistikken over antall læringer.

I dette programområdet var det hele 10 205 som hadde løpende lærekontrakt i oktober i fjor, ifølge Utdanningsdirektoratets fakta.

På andre plass kommer elektro- og datateknologi med 8 278 løpende kontrakter.

Deretter følger

- helse- og oppvekstfag: 7 974
- teknologi- og industrifag: 7 938
- service og samferdsel: 5 126
- restaurant- og matfag: 1 819
- design og håndverk: 1 596
- medier og kommunikasjon (gam-mel ordning) 1 447
- programområde ukjent: 113
- naturbruk: 107

Fagskolestudentene fornøyd med Hurdals-plattformen

OSLO Arbeiderpartiet og Senterpartiet har truffet blink med Hurdalsplattformen, mener fagskolestudentleder Henning Skau.

I en uttalelse sier han at han er fornøyd med «en tydelig satsing på høyere yrkesfaglig utdanning, kunnskap og anerkjennelse av den praktiske kompetansen».

– Det er gledelig å se at Arbeiderpartiet og Senterpartiet har fulgt opp

vedtaket om en opptrappingsplan for antall studieplasser. Jeg er også veldig fornøyd med at regjeringen legger opp til en styrket finansiering som reduserer egenbetalingene. Om dette blir realisert, er det et stort steg i riktig retning for at gratisprinsippet skal gjelde fagskolene, sier Skau.

Han viser til at regjeringen blant annet vil gjennomføre en opptrapping av antall studieplasser over fem år, styrke finansieringen slik at egenbetalingen til studentene kan reduseres, og sikre en god dimensjonering av studieplasser over hele landet.

Åtte av ti nyutdannede fagarbeidere fikk jobb

OSLO 80 prosent av nyutdannede fagarbeidere fikk seg jobb i løpet av første året etter endt utdanning. Det er en nedgang på 1,4 prosentpoeng.

Det viser tall fra Utdanningsdirektoratet, som sammenligner årene 2019 og 2020 med årene 2018 og 2019.

Direktoratet mener pandemi-usikkerhet i arbeidsmarkedet kan ha gjort det vanskeligere å komme i jobb i 2020. Restaurant- og matfag hadde størst nedgang, med 4,2 prosentpoeng.

Blant dem som tok fagprøven som lærling, var prosentandelen som hadde kommet i arbeid, 73 prosent. 19 prosent var i utdanning. Av praksiskandidater var 94 prosent i jobb.

Innenfor bygg- og anleggsteknikk er sysselsettingsgraden størst, med 88 prosent. Innenfor design og restaurant- og matfag er andelen 72 prosent.

Geografisk sett er fylkene Nordland, Innlandet og Trøndelag i front, med 83 prosent. I Møre og Romsdal får bare 75 prosent seg arbeid i sitt første år.

Mange av fylkene som har lavest andel nyutdannede fagarbeidere i arbeid, har imidlertid høyest andel som er i utdanning – slik er det i Møre og Romsdal.

I Agder er 8 prosent av fagarbeiderne utenfor utdanning og arbeid, mens i Nordland, Møre og Romsdal og Trøndelag er andelen 5 prosent.

Støre-regjeringen vil gi flere lærere videreutdanning i praktiske og estetiske fag

OSLO For blant annet å øke interessen for yrkesfag og gjøre skolen mer praktisk, foreslår regjeringen at flere lærere skal kunne ta videreutdanning i praktiske og estetiske fag innenfor rammen på 1,7 milliarder kroner som er satt av til videreutdanning.

– Dersom flere av våre elever skal både trives og lære mer i skolen, må vi gjøre den mer praktisk og variert. Regjeringen ønsker derfor å styrke plansen til de praktiske og estetiske fagene i skolen. Vi starter med å omprioritere midler satt av til videreutdanning, slik at lærerkompetansen i disse fagene blir høyere, sier Brenna.

Med mer kompetanse til lærerne i praktiske og estetiske fag vil kvaliteten på opplæringen bli bedre. Det vil også bli lettere å arbeide aktivt med grunnleggende ferdigheter også i de praktiske og estetiske fagene.

Flest læringer i Viken

LILLESTRØM Viken er det fylket hvor det er flest læringer i Norge. Færrest er det i Troms og Finnmark.

Opplæringskontorene i gamle Akershus, Buskerud og Østfold hadde 500 løpende kontrakter i oktober 2020. For Vestland var tallet 197, Trøndelag 192, Vestfold og Telemark 189, Agder 126, Rogaland 112, Innlandet 108, Møre og Romsdal 92, Oslo 87, Nordland 83 og Troms og Finnmark 73, ifølge statistikken fra Utdanningsdirektoratet.

Praksisbrev ble en vekker for skoletrøtte gutter

OSLO Alle fire hadde droppet ut av videregående skole og hadde ingen planer om hva de skulle gjøre videre. Nå er de unge mennene glade for at muligheten for å ta praksisbrev åpnet veien inn i yrkeslivet.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

Korrekt kledd i mørke firmagensere samles de fire rundt møtebordet hos XXL på Alna i Oslo. Det er Martin Wærnes Stuberg (22), Josef Urheim Norum (21), Lukas Svare (21) og Erik Keiseraas (20). Alle er kvikke og reflekterte og litt overrasket over at de har tatt fagbrev i salgsfaget og nå er i fast jobb. Lite pekte i den retningen da de takket for seg på videregående og brukte mye av tiden sin på å game på gutterommet.

MISTRIVDES PÅ UNGDOMSSKOLEN

På barneskolen gikk det greit, og alle hadde sine drømmer. Martin ville, som så mange smågutter, bli politi eller brannmann. Erik ville bli fotballspiller og Lukas profesjonell skikjører. Josef hadde lyst til å ha sin egen butikk, så selv om han har tatt noen omveier, er han nå på rett kurs.

Motgangen startet på ungdomsskolen for alle fire.

– Motivasjonen sank, og jeg trivdes dårligere og dårligere i skolesystemet, forteller Josef Urheim Norum. Han kom inn på restaurant- og matfag på videregående. Dette var tredjevalget, og han fant fort ut at dette ikke var noe han hadde lyst til. Resultatet ble at han sluttet.

Erik Keiseraas hadde det bra på barneskolen, men det ble verre på ungdomsskolen da karakterene kom og det ble større press. Han gikk videre til idrettsfag, men likte seg ikke. Det samme gjeldt Martin Wærnes Stuberg og Lukas Svare, som ikke fant seg til rette på videregående og hoppet av.

– Det var mer teori enn idrett, så jeg gikk lei, oppsummerer Martin.

På den tiden hadde ingen av dem hørt om muligheten for å ta praksisbrev.

FORELDRENE DYTTE PÅ Reaksjonene kom hjemme hos guttene da de sluttet på skolen.

– Mor ble veldig opprørt. Far også, oppsummerer Josef, og en spontan latter bryter løs rundt bordet. Både Åshild Tårnesvik, som er kontaktlærer praksisbrev på Etterstad videregående skole, og André Sunde, som er faglig leder på XXL på Alna, har vært vitne til de sterke reaksjonene. Og i ettertid er det lov å humre litt av reaksjonene.

– De roet seg da de forsto hva praksisbrev går ut på, og nå er de glade for at jeg gikk denne veien, sier Josef, som nå har flyttet hjemmefra og bor i kollektiv.

Hos Martin gikk det litt roligere for seg.

– Mamma tok det ganske chill, men hun ga beskjed om at jeg måtte gå til oppfølgingstjenesten i bydelen. Etter et halvt år med gaming ble det også veldig kjedelig å være hjemme, sier Martin.

Hos Lukas var det ikke aktuelt at han ikke skulle gjøre noe, og det var moren som tipset om løpet med praksisbrev på Etterstad.

– Jeg skal innrømme at jeg var skolelei og ikke så motivert til å begynne,

men jeg trengte en jobb og penger, og tenkte jeg kunne kombinere dette, sier Erik. Han har overrasket både seg selv og andre. Dette kommer vi tilbake til.

BLOMSTRER I BEDRIFT Ikke alle unge finner seg til rette i den ordinære klasseromsundervisningen. Dette er også grunnen til at mange slutter og blir et nummer i den beryktede frafallsstatistikken. De dropper ut av skolen, som det heter muntlig.

Guttene har alternert rundt i butikken for å bli kjent. Her er de i jakt- og friluftsavdelingen. Det er fra venstre: Josef Urheim Norum, Lukas Svare, Martin Wærnes Stuby og Erik Keiseraas.

Ordningen med praksisbrev ble innført nasjonalt i 2016, men en oversikt viser at det er få rundt om i landet som har tatt den i bruk. I 2020 var det rundt 50 praksisbrevkandidater i Norge, og flertallet av disse fulgte løpet på Etterstad videregående skole i Oslo.

Målgruppen er elever som har svake karakterer og/eller høyt fravær, men som ikke har lærevansker eller særskilte læringsbehov.

Åshild Tårnesvik har vært kontaktlærer for kandidatene på Etterstad siden 2015, og hun har fulgt sju klasser

og totalt 71 elever gjennom løpet på sin skole. Alle går salg, service og reiseliv i utgangspunktet. Elevene kan etter to år med praksisbrev, gå over som lærling og ta fagbrev når læretiden er over.

Kontaktlæreren har brukt kunnskapen og erfaringene sine til å skrive masteroppgaven «Fra dropout til fagbrev», der hun har intervjuet disse elevene. Alle er gutter.

Ikke alle holder ut den første tiden, men tall Åshild Tårnesvik har samlet, viser at flere og flere kommer i mål. Siden 2017 har alle 18 som fullførte praksisbrevet, også skrevet lærekontrakt i bedrift.

– Det er morsomt å jobbe alternativt og følge opp disse elevene. De er fire dager ute i jobb og en dag på skolen,

Faglig leder hos XXL André Sunde.

sier kontaktlæreren.

– *Går alt helt glatt når de unge kommer over i dette opplegget?*

Åshild Tårnesvik rister bestemt på hodet, og bevegelsen sprer seg rundt bordet. Ikke alle var supermotiverte fra dag en.

– Vi har hatt kamper om både fag og oppmøte. Det var fort gjort å bli litt syk og få vondt i viljen, og det buttet mest når elevene hadde fellesfag på skolen, sier Åshild Tårnesvik.

MOTIVASJONEN KOM TILBAKE Alle de fire guttene har fullført praksisbrev hos sportsbutikk-kjeden XXL på Alna. Det er også der de har hatt læretiden sin, og alle er nå fast ansatt med fagbrev.

– Jeg fant meg godt til rette etter et par uker. Motivasjonen kom tilbake da jeg kunne gjøre noe fysisk og ikke måtte høre på lærere som bablet i åtte timer, sier Martin Wærnes Stuberg.

Erik Keiseraas setter pris på at han ble tatt imot på en bra måte og fikk god oppfølging.

– Dette er med på å bygge deg opp. Fotballkarrieren er lagt på hylla, så i dag nøyer 20-åringen seg med å spille ball med kameratene på løkka.

Josef Urheim Norum var ikke overbevist da han begynte.

– Det tok noen måneder før jeg forsto at det var dette jeg ville. Men nå ser jeg at det var et godt valg, sier Josef, som ikke er fremmed for å følge barnedømmen og drive noe eget en gang i tiden.

Det var ingen selvfølge at Lukas Svare skulle ekspedere kunder i en stor forretning.

– Jeg liker å være litt tilbaketrukket og trives ikke så godt i søkelyset. Men etter å ha blitt kjent med menneskene og miljøet her, går det helt fint. Lukas kan i dag kombinere sin store lidenskap for twintip-kjøring med å selge skiutstyr i butikken. Han har også sagt ja til å være med på rollemodellteamet, som skal ut på ungdomsskolene og snakke om yrkesfag og veien videre.

FORMER EGNE MEDARBEIDERE Ordningen har også sine fordeler for XXL. Den er med på å sikre rekrutteringen og skaffe gode lærlinger. Nå har de sju praksiskandidater i systemet, og det har gradvis vokst i omfang.

– Hos oss øker praksisbrevet verdien på fagbrevet. De unge får dobbelt så lang erfaring i systemet, lærer bedriftskulturen og blir gode selgere, sier André Sunde, som er faglig leder hos XXL Alna. Han legger ikke skjul på at dette ikke er veldedighet, men en del av verdiskapningen i bedriften. Målet er å kunne ansette de unge når de er ferdige med utdanningen.

AMBISJONENE HAR VÅKNET Kvartetten rundt bordet er et godt eksempel på at det finnes håp for skoletrotte elever som slipper taket og dropper ut. For dem ble praksisbrev puffet som fikk den videre.

Alle er nå fast ansatt hos XXL og trives. Flere har fått ambisjoner og ser for seg en vei videre.

– Det er jo mulig å bli mellomleder eller leder, sier Lukas, litt beskjedent, og får anerkjennende nikk.

Erik var kanskje den som var aller mest skolelei.

– Nå har jeg begynt på påbygg, ved siden av jobben, for å få studiekompetanse. Det kom nok som et sjokk på

alle, meg også, men det har gått bra. Da kan jeg bygge meg opp og kanskje drive mitt eget en dag. Det finnes lys i tunnelen, sier Erik Keiseraas og smiler. Humoristisk sans er heller ingen ulempe. ❖

Praksisbrev ble en god løsning for fra venstre: Josef Urheim Norum, Lukas Svare, Erik Keiseraas og Martin Wærnes Stuby. Bak: Faglig leder hos XXL Alna 1 André Sunde og kontaktlærer på Etterstad videregående skole Åshild Tårnesvik.

Engasjert lærer vil at flere skal få tilbud om å ta praksisbrev

OSLO Det er mye positivt med fullføringsreformen, men ordningen med praksisbrev burde vært nevnt svart på hvitt, sier Etterstad-lærer Åshild Tårnesvik i dette intervjuet med Yrke.

TEKST **TONE RØED JACOBSEN** BILDE **WERNER JUVIK**

– Praksistilbudet retter seg hovedsakelig mot ungdom som har mye fravær og lave karakter. Det er ikke nødvendigvis typiske lærevansker som hindrer dem i å fullføre, men heller at de ikke trives med vanlig teoriundervisning i klasserommet, sier Åshild Tårnesvik til Yrke.

Hun er lærer på Etterstad videregående og har nylig skrevet en masteroppgave i yrkespedagogikk ved OsloMet. Temaet for oppgaven hennes er alternativ opplæring i videregående skole, der hun belyser elevenes opplevelse av praksisbrevløpet.

– Flere av elevene kommer fra ungdomsskolen, mens andre har droppet ut av videregående én eller to ganger, sier hun.

Tårnesvik engasjerer seg for at flere elever fullfører videregående opplæring, og hun mener praksisbrev er et viktig bidrag i debatten om nettopp å få flere til å klare videregående.

ROLLEMODELL Praksisbrevløpet er en toårig videregående utdanning. Elevene har fellesfagene matte, norsk og

samfunnsfag én dag i uken og er i bedrift de resterende dagene. I likhet med ordinær videregående opplæring har elevene kompetansemål som de lærer i bedriften de arbeider i.

Tårnesvik forteller engasjert om elever som har gått fra å være helt umotivert for å gå på skole til å bli flinke elever som blomstrer på arbeidsplassen.

Selv om hun er forsiktig med å utlevere enkeltelever, kan hun likevel vise til noen solskinnshistorier.

– En av elevene våre ville helst bare sitte hjemme og «game» og var ikke motivert for å gjøre noe annet. Det var veldig vanskelig det første halvåret. I jobben gikk det bedre og bedre. Han kom seg opp og ble skikkelig god. Han ble flink, sendt på kurs og ble kjent med nye folk. Nå blir han brukt som rollemodell, sier Tårnesvik stolt.

-BØR UTVIDES Tårnesvik mener at det er mye positivt i fullføringsreformen som ble vedtatt i 2021, men savner at det står praksisbrev svart på hvitt. Hun

er ikke i tvil om at man bør utvide tilbudet.

– Læreplanen ligger der. Det handler om midler og at man trenger gode bedrifter.

I Oslo tar de fleste salgsfag, men Tårnesvik tror man kan bli flinkere til å tilby flere type bedrifter.

– I Stavanger snakket jeg med en asfaltlegger, en stolarbeider og en snekker. Hvis en elev vil bli sveiser, finner man en bedrift og lager en læreplan i faget.

– Man kan få veldig gode fagarbeidere når man kan følge dem i fire år, legger hun til.

Når Tårnesvik sine elever starter i første klasse på videregående, holder hun et øye med dem for å se om de kan ha nytte av en alternativ utdanning.

– Dette er et løp som krever mye med tanke på oppfølging, legger hun til. – Man må være motivert og ha lyst til å møte på jobb, men man også ha voksne lærere som passer på. Gode arbeidsgivere er viktig, de må gi mange sjanser og ha et godt menneskesyn.

OPPRØRT Tårnesvik forteller at hun har hatt elever som har vært i «tilrettelagt»-klasser, som har gjennomgått en total forandring etter at de har fått begynne å jobbe i en bedrift i stedet.

At elever som har gått ti år på skolen, føler seg dumme, gjør henne opprørt.

– Mange føler, etter tretten år på skole, at de ikke mestrer noe. Med én gang de begynner å jobbe, endrer det seg, og mange blir ekstremt flinke. Det er noe galt med skolesystemet når de kan gå gjennom hele grunnskolen uten å føle mestring, legger Tårnesvik til.

Hun forteller videre om elever som har hatt mye fravær, som ikke får fravær når de begynner i en bedrift.

– Du lærer deg å stå opp om morgningen og at de andre er avhengige av deg. Elevene får muligheten til å være i bevegelse og gjøre en oppgave, de får utfolde seg på en helt annen måte.

«NORMALELEVEN» Hun mener begrepet om den «normale eleven» bør utvides til å inkludere også de som trenger et annerledes tilbud.

– For hva er egentlig «normalt»? spør hun retorisk.

– Må det være normale elever som sitter i et klasserom, eller kan normalen utvides til å inkludere de som trenger en annerledes oppfølging? Elever som tenker på høyere utdanning og kan se for seg selv som en sjef i framtiden.

Tårnesvik forteller om elever som har endret synet på seg selv radikalt, og som framstår som både selvsikre og trygge i jobben de begynner i.

– Elevene får en yrkesstolthet og en samvittighet overfor de andre som jobber med.

Fortsatt snakker Tårnesvik med tidligere elever som har tatt praksisbrev. Hun synes det er spennende å se hva de ender opp med, og sier at flere elever ringer henne hvis de lurer på noe. For henne er det viktig å gjøre tilbudet kjent, og det er derfor hun skriver denne masteroppgaven. Ambisjonen er å spre oppmerksomhet om tilbudet – med håp om at det kan utvides. ❖

Brevet nesten ingen vil ha

Lovpålagt – men nesten ingen tilbyr praksisbrev

STAVANGER Rogaland er et av få fylker som tilbyr praksisbrevordning.

Men egentlig vil heller ikke de ha ordningen.

TEKST **WENCHE SCHJØNBERG**

– Hvis praksisbrev hadde vært fantastisk, så hvorfor tilbyr ikke flere det, spør fagopplæringsjef Catrine Utne Pettersen i Rogaland retorisk.

Hun mener det er en svært komplisert ordning å tilby elevene. Og viser til laber interesse fra næringslivet.

– Og det er jo de som er vår viktigste samarbeidspartner, dersom vi skal lykkes med å la elever ta praksisbrev, sier hun til Yrke.

VILLE STOPPE BREVENE Opplæringslovutvalget som var ledet av førsteamanuensis Christian Fløysvik Nordrum ved institutt for offentlig rett ved Universitetet i Oslo, gikk inn for å droppe ordningen med praksisbrevopplæring.

Dette støttet blant andre Rogaland, da de svarte på forslaget i den påfølgende høringsrunden.

Men da Kunnskapsdepartementet, som da var ledet av kunnskapsminister Guri Melby (V), sendte forslag til ny opplæringslov ut på høring tidligere i år, var ordningen med praksisbrev tilbake som et lovpålagt virkemiddel fylkene skal bruke for å få ungdom til å fullføre videregående.

Høringsrunden avsluttes 20. desember i år, og ny lov er tidligst klar i 2023.

I lovforslaget som nå er på høring, heter det at «Departementet foreslår at plikten til å tilby praksisbrevopplæring videreføres, og vil komme tilbake til hvordan Stortingets vedtak nr. 1074 (2020–2021) for øvrig vil følges opp.»

BER OM PRESISERING Til dette punktet svarer Rogaland fylkeskommune at de ønsker en presisering.

«Rogaland fylkeskommune mener at dette må presiseres. Det er ikke tydelig verken for fylkeskommunen, opplæringskontor (OLK) eller lærebedrifter hva som skiller en lærekandidat fra en praksisbrevkandidat. Spesielt er det vanskelig for OLK og lærebedrifter. Metoden praksisbrev er også utfordrende for fylkeskommunene å organisere, da opplæring i fellesfagene skal organiseres av og på skolen. Det er få elever ved hver skole metoden vil være aktuell for, og timeplanen vil sjelden eller aldri være tilrettelagt slik at elevene/praksisbrevkandidatene kan være hele dager ved skolen for å få opplæring i fellesfagene. OLK og lærebedrifter øn-

sker at eleven/praksisbrevkandidaten er hele dager i bedriften», heter det i høringssvaret fra Rogaland.

TUNGT Å ORGANISERE Fagopplæringsjef Catrine Utne Pettersen sier til Yrke hun mener det er tungvint å organisere praksisbrevopplæringen, ikke minst fordi det er komplisert å få elevene/praksisbrevkandidatene gjennom fellesfagene.

– Elevene kan ikke følge vanlige klasser i fellesfagene. Bedriftene er interessert i å ha dem utplassert sammenhengende, da kan de ikke plutselig ha et fellesfag en dag og et annet en annen, sier hun.

Ordningen krever også at skolen finner bedrifter som vil være med på å satse, og det bør skje ganske fort, for elevene skolene mener at egner seg, må raskt over i bedrift og ikke bli gående i vanlig klasse altfor lenge.

Utne Pettersen minner om at praksisbrevordningen ikke er et søkbart tilbud som elevene søker seg til allerede mens de går på ungdomsskolen. De må konkurrerer seg inn på samme måte som alle andre søkere, og opplæring

Til venstre: Catrine Utne Pettersen er fagopplæringssjef i Rogaland.

Foto: Rogaland fylkeskommune.

Over: Praksisbrevkandidatene går litt på skole, men er mest i bedrift.

Illustrasjonsfoto: Werner Juvik.

jo at de skal avslutte med fag- eller svenneprøven. Men den aller største utfordringen er at vi opplever at opplæringskontorene og bedriftene ikke er interessert i ordningen, sier hun.

– *Men gjør dere nok for å få praksisbrevene kjent?*

– Hadde vi løftet ordningen mer og kartlagt elevene og sett enda nøyere på hvem som kunne hatt nytte av dette, hadde vi kanskje fått til å organisere tilbudet bedre. Men vi ville fremdeles vært avhengig av at bedriftene ville hatt avtalen, sier hun.

i bedrift skal skje i tråd med gjeldende vg3 læreplan for det aktuelle lærefaget.

I Rogaland tilbys i dag ordningen både i sørfylket, på Godal videregående, og på Haugaland videregående i nordfylket.

– Det er en kostbar ordning for fylkeskommunen, målsettingen er jo at elevene skal gå i fire år, vi vil

DAGENS OPPLÆRINGSLOV § 13-3 FEMTE AVSNITT

«Fylkeskommunen skal planlegge og bygge ut det videregående opplæringstilbudet under omsyn til blant annet nasjonale mål, ønske til søkerne og det behovet samfunnet har for videregående opplæring i alle utdanningsretninger og for ulike aldersgrupper, og under omsyn til ansvaret sitt for opplæring i fengsel og i sosiale og medisinske institusjoner og behovet for spesialundervisning. Fylkeskommunen skal gi tilbud om praksisbrev.»

Dette vedtok Stortinget da de tidligere i år behandlet fullføringsreformen:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake med forslag som sikrer at alle videregående skoler med yrkesfag gir tilbud om praksisbrev eller tilsvarende tilbud for elever som har behov for mer tid og et tilrettelagt opplæringsløp ute i bedrift.»

FORSLAG TIL NY OPP- LÆRINGSLOV

I forslag til ny opplæringslov § 5-3 andre avsnitt foreslår regjeringen Solberg at plikten til å tilby praksisbrevopplæring videreføres. Opp-læringsloven er nå ute på høring. I høringsnotatet fra regjeringen heter det at «Fylkeskommunen velger selv hvilke utdanningsprogram de skal gi tilbud om praksisbrev i, omfanget av tilbudet og om de skal gi tilbud om praksisbrev innenfor flere lærefag. Praksisbrevkandidater skal få bedriftsdelen av opplæringen i bedrift, det betyr at det ikke kan gis tilbud om praksisbrevopplæring dersom kandidatene ikke kan formidles til læretid i bedrift.»

Høringsfristen for den nye opplæringsloven er 20. desember i år.

Praksisbrevordningen tilbys i Oslo, Viken, Innlandet og Møre og Romsdal

HAMAR Det er ikke mange praksisbrevkandidater i Norge, ifølge opplysningene Yrke har hentet inn.

TEKST **WENCHE SCHJØNBERG**

I Oslo tilbys ordningen på Etterstad videregående skole i fagene salg og logistikk.

Dessuten tilbyr Oslo voksenopplæring Skullerud praksisbrev for voksne innvandrere.

– Utdanningsetaten jobber for at enda flere skal få kjennskap til tilbudet, og vi ser på mulighetene for å utvide tilbudet til flere fagområder, sier kommunikasjonsrådgiver Ole Kristian Grønneng til Yrke.

SALGSFAGET I Innlandet foregår det for tiden praksisbrev-utdanning i salgsfaget.

– Tilbudet er ikke lagt til noen konkret skole. Og tilbudet er ikke gjort søkbart, men er kommet i stand gjennom et samarbeid mellom en større butikk-kjede, NAV og fylkeskommunen, sier fagopplæringssjef i Innlandet, Jørn Olav Bekkelund til Yrke.

Han sier at tilbudet er organisert og følges opp i sin helhet av en arbeidsgruppe bestående av representanter fra medvirkende lærebedrifter, fylkesadministrasjonen og NAV.

– «Kullet» som startet i februar 2020, besto av åtte kandidater med ulik alder og skolebakgrunn. Tre har hevet kontrakten underveis, de øvrige

fem skal avlegge praksisbrevprøve i januar 2022. Det er foreløpig uklart hvor mange av de gjenværende som fortsetter over i en 2-års lærekontrakt, sier Bekkelund.

Han sier at ettersom alle de lokale bedriftene er lokalisert til Hamar-regionen, har det vært mulig å legge fellesfagundervisning i de tre fellesfagene som inngår, til en og samme skole.

– Undervisningen er av praktiske årsaker lagt til to ukedager gjennom et helt skoleår. Skolen har kun hatt ansvar for avtalt fellesfagundervisning, sier han.

Innlandet fylkeskommune har foreløpig ikke svart på høringen til ny opplæringslov.

TILBYS IKKE I NORD Utdanningssjef for utdanning vest – gamle Troms – i Troms og Finnmark, Bjørn-Inge Thomasjord, sier at det ikke tilbys praksisbrev til noen elever i dette området.

– *Hvorfor tilbyr dere ikke når det er lovpålagt å tilby?*

– Dette har nok en «historie» tilbake til før meg, så jeg er ikke helt sikker på hva forklaringen egentlig er. Det er ikke en uttalt holdning at vi ikke ønsker å innfri plikten, men heller at status til lære kandidatordningen har gjort at praksisbrevordningen til nå rett

og slett ikke har blitt utprøvd, svarer Thomasjord.

Toni Elisabeth Håvardrud, som er assisterende utdanningsdirektør i region øst, sier at Finnmark ikke bruker praksisbrev.

Det gjør heller ikke Nordland fylkeskommune.

BASERER SEG PÅ SØKERE Viken, derimot, bruker ordningen.

– Men det har vært liten interesse for praksisbrevordningen fra både søkere og arbeidslivet, noe som har resultert i et svært lavt antall kontrakter, sier leder for seksjon fag og yrkesopplæring Olav Horne til Yrke.

Han viser til at praksisbrevordningen er regulert i opplæringsloven, og at den i likhet med lærling- og lære kandidatordningen baserer seg på søkere og tilgjengelige bedrifter.

– Dersom en kandidat søker seg til praksisbrevordningen, så vil vi godkjenne en kontrakt så snart en bedrift er klar til å ta ansvar for opplæringen i bedrift. Modellene i fag- og yrkesopplæring er svært fleksible og gjennom lærlingordningen og lære kandidatordningen finnes det gode veier til fagbrev, svennebrev og kompetansebrev. I Viken var det om lag 4 800 som søkte

læreplass i 2021, og per 1. november har nærmere 90 prosent av søkerne fått tilbud om læreplass eller fagopplæring i skole.

- KREVENDE Assisterende avdelingsdirektør Bekka Skaasheim i Vestland fylkeskommune sier at Vestland ikke tilbyr praksisbrev som et eget tilbud.

– Ordningen er kjent og kan være et alternativ ved individuelle behov for tilrettelegging. Min erfaring er at det er krevende organisatorisk og ressursmessig å tilby praksisbrevordningen, da det kan være aktuelt for enkeltelever med stor geografisk spredning, sier hun.

Møre og Romsdal viser til at de tilbyr praksisbrev i de fagene som næringslivet etterspør.

– Men av erfaring så ser vi at noen fag egner seg mindre bra i ordningen. Vi har valgt å legge administreringen til en skole, med egen kontaktlærer for kandidatene og egen ressursperson fra opplæring i bedrift. Dette fordi dette er en sårbar gruppe ungdommer som ofte trenger tett oppfølging, sier Roy Arild Tvedt, rådgiver for opplæring i bedrift i fylket.

Han sier at denne skolen samarbeider tett med ungdomsskolene i regionen.

SER AN ELEVENE – Mulige kandidater blir «plukket ut» tidlig. Disse blir satt i kontakt med potensielle lærebedrifter i løpet av tiende skoleår for utprøving. I løpet av våren signeres avtale om prak-

sisbrevplass mellom bedrift og kandidat før endelig vedtak gjøres, sier Tvedt til Yrke.

Fylkesdirektør for utdanning i Agder Arly Hauge, som også satt i opplæringslovutvalget som foreslo å legge ned ordningen, sier at Agder ikke tilbyr praksisbrev.

– For flere år siden var det utprøving av ulike modeller i fylkene. Flere av våre skoler var involvert i en grunnkompetasemodell. Tilbudet her har mange av de samme elementene som finnes i praksisbrevordningen. Dette er også en ordning som elever har rett til å søke. Underveis eller etter endt opplæring vil det for flere være mulig å fylle på med opplæring slik at fag- eller svennebrev kan oppnås, sier han.

FJORD1 HAR CIRKA 60 LÆRLINGAR KVART ÅR, OG DETTE TALET SKAL AUKE!

“God og personleg oppfølging frå våre dyktige instruktørar”

SOM LÆRLING I FJORD1

“Gode moglegheitar til å sikre deg ei framtidig fast stilling”

SOM LÆRLING I FJORD1

★★★★★

“Du vert ein dyktig og ettertrakta arbeidskraft i næringa”

Fjord1

JAKTA PÅ LÆRLINGANE

Elevene på Nesbru vgs. er garantert læreplass

ASKER Ny kontrakt er signert, så elever som går ut av byggtექnikk på Nesbru, er sikret læreplass. Dette skjer fordi samarbeidet mellom skolen og det lokale arbeidslivet fortsetter.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

En stor marsipankake er kjøpt inn. På den står det *læreplassgaranti* med sirlig skrift, og teksten er omkranset av søte makroner og blå roser. Jan-Eirik Trudvang mener dette er en dag å feire. Han er lærlingkoordinator og byggfaglærer på Nesbru videregående skole i Asker, og nå skal en ny samarbeidsavtale med tre opplæringskontor innen bygg- og anleggsteknikk signeres. Prosjektperioden er utløpt, så dette har ikke vært en selvfølge.

Murmesterfaget, tømrerfaget og tak- og membrantekkerfaget er representert. Trudvangs 20 prosent stilling som lærlingkoordinator har vært en splei-seordning mellom skolen og Akershus fylkeskommune, og det er han som har tatt seg av samarbeidet med det lokale arbeidslivet. Da Viken ble opprettet, forsvant støtten. Men rektor ved Nesbru videregående, Brynhild Idland, mente at dette arbeidet var så viktig at skolen tar de ekstra utgiftene.

VIKTIG AVTALE Elevene tar plass på benkeradene i den store salen på Nesbru videregående skole. De skal få være med på signeringen av samarbeids-

avtalen. Senere på dagen får de også anledning til å snakke nærmere med representantene fra de ulike fagene og høre mer om yrkene. Dette er spesielt viktig for vg1-elevene som ennå ikke har valgt hvilket av byggfagene de skal satse på videre.

Ikke alle vet nøyaktig hva en slik avtale vil si, men de får høre at det vil lette overgangen fra skole til læreplass, og de er garantert et lærested der de kan ta fagbrev. De kan også ta med avtalen hjem, så foreldrene får se hva den innebærer.

Når det gjelder bransjen, så er avtalen til hjelp for å øke rekrutteringen til fagene.

VILJEN TIL Å LÆRE Mange elever lurer på hva som er forventet av dem når de kommer ut i yrkeslivet.

– Dere trenger ikke å være kjempefinkle i faget. Det viktigste er motivasjonen og viljen til å lære. Du må stille på jobb, gjøre det beste du kan, ikke være for trøtt og ikke fingre med telefonen ved enhver anledning. Vis at dere har lyst til å bli verdensmestere, sa Lars Eriksmo-Rolfen, som er opplæringsleder i Murmesternes forening.

Det er lærlingkoordinator Jan-Eirik Trudvang som skal holde sammen nettverket, og rektor Brynhild Idland kommer med ros.

– Han gjør en kjempeviktig jobb med å finne gode læreplasser til dere, sier hun henvendt til elevene.

Lars Eikemo-Rolfen er senere på dagen fornøyd etter at han har møtt vg1-elevene direkte.

– Mange fulgte med på det jeg hadde å si, og de hadde ikke alt bestemt seg for å bli tømrere, slik det ofte er. Hele bransjen trenger dyktige fagfolk.

– *Er det noen haker ved denne ordningen, sett fra ditt ståsted?*

– Ikke direkte, men det står i avtalen at elevene skal ha bestått alle fag. Nå ser det ut som karakteren to er blitt den nye eneren. For læreren er litt redd for at noen skal stryke. Dette gjelder spesielt i norsk. Kommer du ut som lærling på du kunne lese, skrive og ta imot en beskjed, sier Eikemo-Rolfen.

Cecilie Fagernes går vg2 og har alt praksisdager i et murerfirma.

– Jeg hadde ikke bestemt meg for hvilken retning jeg ville gå, da jeg søkte bygg- og anleggsteknikk, men kontakt-

Celine Fagernes går vg2 murerfag, og en del av tiden er hun ute i bedrift. På skolen har hun også praktiske øvelser.

Milkias Bereket går vg1 bygg- og anleggsteknikk og er garantert læreplass hvis han oppfyller kravene.

Julia Falck-Ytter og Sunniva Chevrolet Ringkjøb på bygg- og anleggsteknikk har besøk av Lars Eikemo-Rolfsen fra Murmesternes forening og lærlingkoordinator Jan-Eirik Trudvang.

Samarbeidsavtalen undertegnes. Nærmest sitter Ronny Graskopf fra Lærling øst, og videre fra venstre: Lars Eikemo-Rolfen, opplæringsleder i Muresternes forening, lærlingkoordinator Jan-Eirik Trudvang og rektor Brynhild Idland.

læreren min ivret for murerfaget, og det gir meg mestringsfølelse, sier Celine Fagernes. Hun mener læreplassgarantien gir større forutsigbarhet for elevene.

KNYTTER KONTAKTER Tilbudet om nye læreplasser kommer ikke ruslende inn på Nesbru videregående skole av seg selv.

Lærlingkoordinator Jan-Eirik Trudvang er ute og knytter kontakter, har møter med bransjen og inviterer eksterne aktører til skolen og spør om de vil samarbeide.

– Opplæringskontorene har hjulpet oss å skaffe mange lærebedrifter, og vi har laget en arena der det er mulig, sier Trudvang. Han mener dette er å ta samfunnsansvaret på alvor, for Norge kan ikke bare lene seg på Øst-Europa når vi trenger gode fagfolk.

Når skolen har en egen lærlingkoordinator, så vet også folk fra de ulike bransjene hvem de skal henvende seg til.

– Klarer dere å få til det dere lover i praksis?

– Ja, i fjor hadde vi 35 elever på vg2. Av disse hadde 24 fått læreplass før skoleåret var over, og etter ferien var det endelige tallet 27. Resten fortsatte på påbygg til generell studiekompetanse, oppfylte ikke kravene eller hadde andre planer, sier Jan-Eirik Trudvang. Selv er han tømrer og byggmester i bunnen, før han utdannet seg til yrkesfaglærer og tok master i yrkespedagogikk.

Disse kravene må elevene oppfylle:

- Skolefagene må være bestått.
- I programfagene skal man ha oppnådd karakteren tre eller høyere.

Dagen ble feiret med kake.

- De må ha gjennomført deler av yrkesfaglig fordypning i godkjent bedrift, minimum to uker på vg1 eller vg2.
- Elevene må vise interesse og motivasjon for faget ved et intervju mot slutten av vg1 eller vg2.
- De kan ha maksimalt ti dagers fravær inkludert timefravær for hvert skoleår på vg1 og vg2. ❖

En av Norges få kvinnelige murere

SKI Hun savner bedre sanitære forhold ute på arbeidsplassene, og hun er lei grisete doer. Men Sunniva Svendsen forstår likevel ikke hvorfor ikke flere jenter velger murerfaget. – Jeg kan jobbe selvstendig og være perfeksjonist, det liker jeg!

TEKST MERETE SILLESEN BILDER MARIANNE OTTERDAHL-JENSEN

Sunniva Svendsen fra Ski var glad for muligheten til å besøke Vestby videregående skole da hun gikk i 10. klasse på Nordbytn ungdomsskole i Ås.

– Jeg var skolelei og visste at jeg ville jobbe med noe praktisk. Da vi besøkte vg1 på Vestby, skjønte jeg at mulighetene var mange. Året etter gikk jeg selv der. Jeg har alltid vært kreativ, likt å tegne og skape noe. Vi var innom både tømrer, murer, rørlegger og forskaling. Etter det første året var jeg ikke i tvil, jeg ville bli murer.

FAMILIEJOBB Sunniva smiler når hun forteller at hun kanskje hadde litt mer kjennskap til håndverket enn de fleste andre elevene. Både pappa Kjetil Svendsen (52) og onkel Robert Svendsen (44) er murere. De startet firmaet Murermester K. Svendsen AS i 2010 og holder til i Nordre Follo i Viken fylke. «Solskinnsmurere» er navnet folk flest bruker på firmaet, det står også på firmabilene, og det ble ikke mindre smil og glede etter at Sunniva begynte der.

– Sunniva var mye utplassert på jobb hos oss den tiden hun tok vg2, sier Kjetil.

– Den siste tiden jobbet hun hos oss opptil fire dager i uka. Hun er faglig dyktig, nøyaktig og pliktoppfyllende, og mange kunder syntes det var gøy å få besøk av en murerjente. Det trengs litt nytt blod i faget. Så vi visste hva vi gikk til da vi tilbød Sunniva lærlingplass.

Både far og datter forteller at det kunne bli litt klamt mens Sunniva fortsatt bodde hjemme. Morgenene gikk ikke alltid like knirkefritt. Å være sammen både på jobb og hjemme var ikke ideelt, men det gikk allikevel greit.

– Noen ganger er det fint å ha skilte foreldre, sier Sunniva og ler.

– Når jeg bodde hos mamma, fikk jeg litt pappapause. Nå har jeg flyttet hjemmefra, og det tror jeg vi alle setter pris på. Jeg bor i Ås og har egen bil, så jeg er ikke avhengig av pappa lenger. Å jobbe sammen med pappa og onkel er

nå både hyggelig og trygt. De er flinke til å veilede meg, og er ikke redd for å si fra når jeg kanskje velger en dårlig løsning på en oppgave. Jeg får gjøre mye alene, men det er pappa og onkel som har erfaringen. Og jeg suger til meg så mye lærdom jeg kan.

Robert legger til at kundebehandling også er en viktig del av jobben, særlig når de jobber i private hjem. Han mener det er en fordel for bedriften å ha med seg en jente, som kanskje møter kundene på en litt annen måte enn garva mannfolk.

VARIERT Sunniva forteller om spennende prosjekter, mye utejobbing i

Sunniva vet hun at hun ikke er utlært, og suger til seg ny lærdom hele tiden. Hun har for lengst skjont at vateret er et viktig hjelpemiddel.

sommerhalvåret, mest inne i vinterhalvåret. Yrke treffer henne mens hun er i ferd med å pusse pipa til en peis i en privatbolig.

– Jeg er veldig nøye og gir meg ikke før resultatet blir perfekt, sier Sunniva og svinger pussebrettet med stor presisjon over muren på pipa. Hun finner nesten bare fordeler ved mureryrket, og ingen dager er like. Men hun er glad

Sunniva er veldig nøye, og jeg gir seg ikke før resultatet blir perfekt. Her svinger hun pussebrettet med stor presisjon over muren på pipa.

for at utarbeidet mest foregår om sommeren. Det er ikke gøy å jobbe ute i snø og kulde. Om vinteren er det best å jobbe inne, og det blir mye peismuring. Sunniva forteller at det gir en egen tilfredsstillelse å være med i prosessen fra A til Å, og å kunne overlevere en fiks, ferdig peis.

– Selv om jeg fikk svennebrevet 13. desember 2019, har jeg fortsatt mye å lære, og er ikke redd for å spørre pappa eller onkel om råd. Foreløpig har jeg det i hvert fall utrolig kjekt på jobben, sier Sunniva.

– Jeg opplever ofte at folk blir overrasket når mureren de har bestilt, viser seg å være jente, men jeg har bare fått positive tilbakemeldinger.

IKKE BARE BARE Noen ulemper finnes det.

Sunniva forteller om mange udelikate toalettforhold, spesielt på store byggeplasser, der det er satt opp felles arbeidsdo.

– Det er ikke moro for en jente å sette seg på en grisete do, sier hun ærlig.

– Siden det stort sett bare er mann-

lige murere, må jeg bruke samme do som dem. Det blir ingen unødvendige dobesøk, for å si det sånn. Noen steder er det ikke toalett i det hele tatt, da må jeg kjøre til nærmeste bensinstasjon. Dette synes jeg er et altfor dårlig tilbud, som jeg håper blir bedre i fremtiden.

Det norske klimaet kan også være en utfordring, men det får ingen gjort noe med, så det er ikke noe å klage over, mener Sunniva. Hun har vært aktiv fotballspiller og er godt trent. Sterke armer og kjernemuskulatur er en stor fordel som murer, og foreløpig har ikke Sunniva kjent noen vondter. Hun ser for seg en lang yrkeskarriere som murer, og er åpen for nye utfordringer.

Han har jobbet ved Opplæringskontoret siden 1997, og den gangen fantes det ingen kvinnelige lærlinger innen murerfaget i Norge.

– Gjennom de siste 25 årene har vi hatt en svak økning av jenter som ønsker å bli murere. Bedriftene vil gjerne ha kvinnelige lærlinger. På landsbasis jobber cirka 45 jenter som murere i dag, sier Knut Asper.

– Det er flere som fullfører utdannelsen, men som velger å bygge videre på den. Mange sørger for å få full studiekompetanse og utdanner seg for eksempel til bygningsingeniører. Da er det kjekt med et fagbrev i bunnen.

Asper forteller at bedriftsledere ofte

For Sunniva gir det en egen tilfredsstillelse å være med prosessen fra A til Å. Hun oppfordrer andre jenter til å bli murere.

Kjetil synes det er fint å ha datteren Sunniva med på laget. Det går enda bedre nå når Sunniva har flyttet hjemmefra.

– Vi var bare tre som valgte murerfaget på vg2, og det synes jeg er merkelig. Jeg var eneste jente, og vil gjerne oppfordre andre jenter til å velge dette faget og yrket. Jeg er i hvert fall veldig fornøyd med valget jeg tok, og jobben jeg har i dag, sier Sunniva med et smil.

MANGLER MURERE Knut Asper er direktør i Murmesternes forening i Oslo.

skryter av kvinnelige murere, som er både kreative og nøyaktige, og at de er svært velkomne i faget. Han tror imidlertid at noen jenter kan bli skremt av det litt røffe miljøet på enkelte arbeidsplasser. Det er generell manko på norske murere, og det er derfor stor arbeidsinnvandring i faget.

– Noen av murerne kan komme fra land som ikke har kommet like langt

innen likestilling som vi har i Norge, og uheldige bemerkninger kan forekomme. Dette slås hardt ned på, sier Knut Asper.

– En annen grunn til at jenter velger bort faget, kan være at støvet rundt en murer kan virke mer møkkete enn sagflisen rundt en tømmer. Men murerfaget er ikke tyngre enn andre fysiske håndverk. Dessuten jobber ofte flere sammen, slik at ingen skal trenge å ta de tyngste løftene alene.

Asper tror også ungdom mener lønnen er for lav, i hvert fall i begynnelsen. Han vil allikevel oppfordre de unge til seriøst å vurdere murerfaget, alle kan ikke bli akademikere. Med fagbrevet i hånden vil de få jobb med en gang, uten et øre i studielån.

– Vi trenger flere murere i Norge, og både jenter og gutter er velkomne. Jeg tror det er sunt for alle arbeidsplasser at begge kjønn er representert. Så jo flere murerjenter vi får, desto bedre vil miljøet bli, sier Knut Asper. ❖

Faget feier skifter navn til brannforebygger:

Den siste feier

Linda Frost lyser opp i ovnen for å sjekke ildstedet, med tanke på å forebygge brann.

TYNSET Linda Frost beskriver seg og andre feiere som de svarte sosialarbeiderne. Men det er brannforebygging som er hovedoppgaven.

TEKST OG BILDER HARALD VINGELSGAARD

– Hei! Vi møter Linda Frost (36) utenfor brannstasjonen på Tynset i Innlandet, hvor hun er feierlærling og arbeider for Midt-Hedmark brann- og redningsvesen IKS (MHBR). Vi blir med henne på en demonstrasjon av tilsyn, et besøk til et ektepar som har opplevd brannmarerittet.

– Velkommen til oss, sier Vigdis og

Viktor Ringkilen. De er glade for å få besøk. De serverer til og med kaker og kaffe til henne.

Ingen personer er registrert som smittet av korona på lang tid i Tynset kommune, hvor de holder til.

– *Har dere røykvarsler? spør feierlærling Linda Frost.*

– Ja, vi har røykvarsler både i stua

og på hvert rom i hele første etasje, unntatt vaskerommet.

– Tommelen opp. Supert, sier Linda. Det generelle kravet er en røykvarsler i hver etasje. Dette bolighuset har én etasje, men det er svært stort. Hun anbefaler å montere røykvarsler i vaskerommet, hvor det står vaskemaskin og tørketrommel – spesielt

tørketrommelen kan forårsake brann.

– *Har dere brannslukkingsutstyr? Brannslukkingsapparat eller brannslange?*

– Ja, det har vi, sier Vigdis og Viktor. Viktor viser fram slangen inne på vaske rommet. Men slangen er ikke koblet til vannkranen ...

– *Hvor er sotluka?* spør Linda. Hun skal undersøke skorsteinen.

De to viser vei til sotluka på skorsteinen på kjøkkenet. Linda åpner sotluka og finner ut at alt er ok inne i skorsteinen.

Så setter de seg rundt stuebordet og prater om disse tingene, og litt om løst og fast.

DRAMATISK Linda Frost forsyner seg med en kjeks. De tre drikket litt kaffe. Linda forteller en dramatisk historie fra livet som feier, ikke om en brann, men om en mann.

– Jeg var på tilsynsbesøk hos en eldre, ensom mann som hadde mistet sin kone. Han satt igjen alene, nedbrutt. Det var så ille hjemme hos ham at veggene var dekket med fett fra matlaging og rundt omkring ildstedene lå det mye tørt papir. Brannfarlig. Livsfarlig.

Linda skrev bekymringsmelding etter tilsynet. Mannen fikk deretter hjelp av kommunen til å vaske huset og rydde vekk papiret. Han fikk også noen å prate med i forsøket på å komme ut av sine problemer.

– Vi feiere er de svarte sosialarbeidere, sier Linda Frost. Som feier klatrer hun høyt på takene og feier skorsteiner, noe som fører til at hun blir sotete i ansiktet og svart på klærne. Den svarte sosialarbeider.

Den første feiejobben gjorde hun skyhøyt over bakken, da hun sto på pipa på et kjempehøyt hus, en Trønderlån. Denne gang blir det ikke feiing. Feiing utføres der det er behov.

Hun styrer samtalen tilbake til forebyggende brannarbeid i boligen. Tid for å se på ildsteder. I stua står en gammel vedovn. Hun går bort til denne og lyser inn i ovnen med en lommelykt. Veggene på ovnens innside er såpass mye slitt at hun anbefaler at disse blir byttet.

– Vi skifter disse veggene annethvert år og skal snart gjøre det igjen, sier ekteparet.

HUSET BRANT NED Plutselig forteller Vigdis og Viktor en svært dramatisk historie.

– Huset vårt brant ned til grunnen. For et mareritt! sier Vigdis Ringkilen.

Hun snakker om deres andre bolig-hus som sto i nærheten av huset hvor de nå bor, et hus som var ferdig oppusset og klar til innflytting for ny leieboer.

Naboen oppdaget brannen og dunket i vegg og skrek så høyt at de våknet klokka 03.00 om natta. Brannvesenet ble varslet og kom, men de greide ikke å redde huset. Det brant ned til grunnen. Ingen personer var i huset, og ingen kom til skade under brannen.

– Vi vet ikke hva brannårsaken var. Men kombinasjonen av gammelt og nytt elektrisk anlegg kan ha ført til brannen, sier Vigdis og Viktor Ringkilen.

De fortsetter å prate om brann-sikkerhet, denne gang rømningsveier.

Vigdis forteller at deres store enetasjes enebolig er bygd med to inngangsdører med tanke på brann-sikkerhet. Viktor forteller at de støvsuger røykløpet, det vil si røret mellom ovnen og pipa, for å unngå problemer med sot.

I dette huset fyrer de med så tørr ved at det kun er fire prosent fuktighet i den. Et av deres barn er ekspert på ved.

Linda har et råd for fyring med ved:

– Når du skal fyre opp i ovnen, tenner du først opp med små kvister, vedpinner, deretter legger du på større og større ved. Fyr med mye trekk. Ikke tett igjen trekken på ovnen, det kan i verste fall føre til brann, forklarer hun.

Linda spør om de har holdt en brannøvelse i sin bolig. Vigdis og Viktor har barn som bor hjemme. Derfor er dette en god idé, synes de. Hvis det begynner å brenne, hvor skal man ringe?

Linda Frost snakker med Vigdis og Viktor Ringkilen om forebyggende brann-sikkerhet i deres stue.

– Sett opp en lapp på døra til kjøleskapet med nødnummer, anbefaler Linda. Vigdis og Viktor vet hvor viktige disse numrene er, etter en dramatisk hendelse på tur med hunden.

– Vi var ute og gikk med hunden, da hunden plutselig forsvant ned i en kum og havnet tre meter ned i kloakken, fordi kumløkket ikke dekket hele kummen. Vi ringte ved en feil 113, det var ambulansen, men vi ble satt over til brannvesenet. De kom, fjernet hele kumløkket, klatret ned i kummen og hentet hunden vår, straks før den hadde gått tapt for oss, sier de.

Etter en time er det tid for å avslutte besøket.

– *Hvordan har dere opplevd besøket av feieren?*

– Vi synes alltid at det er koselig. Det er bra at vi får en vekker, slik at vi kan rette opp i ting som feieren påpeker. Vi skal montere brannslangen til vannkranen, sette inn røykvarsler i vaskerommet og skifte veggene inne i ovnen.

Linda Frost takker for at hun fikk komme på besøk, tar plass i feier-bilen og kjører tilbake til brannstasjonen hvor hun har kontor.

BRENNER FOR FAGET – *Hvorfor ville du bli feier?*

– Jeg brenner for arbeidet med å redde liv, helse og verdier. Som feier driver jeg med mye mer enn feiing. Det blir mye informasjon og tilsyn som begge deler er en svært viktig del av jobben.

Røykvarslerdagen og Aksjon boligbrann i desember hvert år er en viktig informasjonskampanje som hun er med på.

– Jeg er også aktiv på sosiale medier, både Facebook og Instagram, som privatperson.

Linda Frost, som opprinnelig kommer fra Ørlandet, har variert bakgrunn, både med tanke på utdanning og

Linda Frost undersøkte om det var røykvarsler i taket, og om den virker.

erfaring i arbeidslivet. Hun gikk blant annet vg1 bygg- og anleggsteknikk på Fosen videregående skole, en linje som fører videre til en rekke fag, ikke bare i byggebransjen, men også faget feier.

– *Synes du utdanningen i byggfag er nyttig som feier?*

– Ja, i byggfag lærte jeg om konstruksjoner, for eksempel hvordan man bygger skorsteiner, noe som er veldig nyttig som feier. Jeg lærte om forskjellige typer materialer, om byggelever og om byggeforskrifter som TEK 10.

– *Hva lærte du om feiing på skolen?*

– Jeg lærte ikke noe direkte om feiing. Jeg synes vi burde hatt en time med informasjon om feier-faget. Men i

ettertid har jeg vært på besøk på byggfaglinja på Fosen videregående skole og snakket til nye elever om faget feiing. Jeg ble godt mottatt.

– *Du er en av svært få kvinner som satser på feier-yrket. Hvordan blir du mottatt som kvinnelig feier?*

– Hæ? Er det du som er feieren? Slike spørsmål hender det at folk stiller. Men det er ikke noe problem. Jeg blir godt mottatt overalt hvor jeg utfører mitt arbeid.

– Som omsorgsarbeider i feierfaget, tror jeg kvinner har en fordel, sammenlignet med menn. Folk åpner seg lettere når de snakker med kvinner, sier Linda Frost.

MANGLER KVINNEGARDEROBE Hun tenker på at hun som feier kommer direkte hjem til folk, og enkelte ganger kan oppdage at folk behøver hjelp av forskjellige typer fagfolk, alt fra elektriker til lege.

Når det er nødvendig, ved tilsyn, skriver hun en bekymringsmelding, slik at riktige fagfolk kan komme og gi hjelp.

Hennes arbeidsplass, brannstasjonen på Tynset, holder til i et nesten nytt bygg.

– Som kvinne må du tåle det mannsdominerte miljøet. Jeg er blitt veldig godt mottatt. Jeg er kjempeglad for at jeg fikk jobb der. Men det finnes ikke kvinnegarderobe. Hva slags kvinnesyn er det? spør Linda Frost.

Faget feier har historisk sus. Men nå er det slutt. Tittelen «feier» blir erstattet med «brannforebygger» for alle som begynner på sin utdanning fra høsten 2021.

– Hva synes du om navneendringen?

– Med nytt navn tror jeg flere søker seg til yrket, spesielt kvinner. Brannforebygger høres finere ut enn feier. Men jeg synes at det er synd at feiernavnet forsvinner. Feier har sin historie fra 1600-tallet. Brannforebygger er mer fremtidsrettet. Brannforebygger forteller mer om hva vi driver med i vårt yrke nå.

Linda Frost tok forskjellige fag på videregående skole, både kontorlag og servicefag, i tillegg til byggfag. Hun arbeidet som snekker og mye annet før hun begynte som feier. Brannkonstabel har hun også vært.

– Jeg tenkte feierfaget ville passe meg, fordi det er veldig sosialt. Dette er en jobb hvor jeg møter mange mennesker. I denne jobben kan jeg snakke om brannsikkerhet, formidle kunnskap om brannsikkerhet, både ute blant folk og inne på kontoret. Som feier reiser jeg rundt omkring og ser mye vakker

natur og møter mange hyggelige mennesker. Jeg synes det er godt å kunne bidra til å gjøre andres hverdag sikrere.

Snart skal hun ta svenneprøven etter fem års utdanning, ett år på byggfag på videregående skole, deretter fire år praksis fra blant annet Ørlandet, Trond-

heim og Tynset. Hun får tittelen feier.

– Jeg blir den siste feier.

Linda Frost har funnet jobben som passer henne perfekt.

– Jeg har drømmejobben.

Med andre ord: Den siste feier har funnet sin drømmejobb. ♦

Her er vannslangen – brannslangen – som skal kobles til vannkranen.

Røykvarsler er svært viktig.

TILSYN ER DET VIKTIGSTE

– Tilsyn av fyringsanlegg er feierens viktigste oppgave, sier Kim Andre Nilsen, som er leder for feierseksjonen i Midt-Hedmark brann- og redningsvesen (MHBR) i Innlandet fylke.

– Vi forebygger branner ved å avdekke feil og mangler på skorsteiner og ildsteder i boliger samt informere om brannsikkerhet. Dette er forebyggende arbeid som feieren utfører i forbindelse med tilsyn i boligen.

Han snakker om ildsteder som peisovner, åpne peiser, vedfyrte ovner og oljefyrte ovner.

Midt-Hedmark brann- og red-

ningsvesen har ansvaret for feiing i 10 kommuner i Innlandet fylke.

– I 2021 skal vi feie 7000 steder og gjøre 3000 tilsyn i boliger. I tillegg kommer 1500 fritidseiendommer.

Han tror det blir behov for minst like mange feiere og brannforebyggere i fremtiden som det er nå.

Gløder for å bli smed

ODDA Flammene danser i essene, og sleggene smeller mot det glødende stålet på ambolten. Smedelevene på Odda videregående skole har klasserom i Norges største, operative smie og en lærer som brenner for faget.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

Mye har skjedd på de ti årene siden en delegasjon norske smeder dukket opp i bedriften til Michal Wunderlich i Tsjekkia. Dette kan nå kobles med en annen historie. Odda smelteverk gikk konkurs i 2003, men på tomte står fortsatt de gamle industribygningene, som nå er i ferd med å bli restaurert. En av dem er den store smia, som fylkeskom-

munen leier av Kraftmuseet på Odda. Der får nå ni smedelever undervisning i det verneverdige håndverket. Men både læreren og flertallet av de unge er enige om at det også er nyttig å kunne smi i en mer moderne stil. De ser ingen motsetning mellom dette og det å skulle ta vare på kulturarven, men la oss ta det hele fra starten.

FASCINERT AV FJELLENE Det hele startet i 2010 da en delegasjon med norske smeder var på rundreise i Europa. De besøkte skoler og var hos smeder for å se hvordan de arbeidet rent praktisk. En av dem som fikk besøk, var Michal Wunderlich i Tsjekkia.

– Jeg hadde en egen bedrift, med fem–seks ansatte, som gikk ganske

Etter arbeidstid jobber lærer Michal Wunderlich med en skulptur som skal stå utenfor svømmehallen i Odda. Det er fortsatt en del igjen før han er fornøyd.

bra, sier læreren beskjedent. De hadde oppdrag over store deler av Europa og tjente godt, men det ble dårlig med fritid.

– I Praha kunne velstående kunder gjerne be om konsultering av smeden klokken ni om kvelden. Slike arbeidsforhold var tøffe for familien, forteller Michal Wunderlich.

Fagmannen var styremedlem i det tsjekkiske smedforbundet, og der i landet er det mellom 2500 og 3000 metallarbeidere. Oppgavene spenner fra tradisjonell smiing og jobber i byggebransjen til metalldesign og oppdrag for hagearkitekter.

Wunderlich ble invitert til det nordiske mesterskapet for smeder i Odda 2011, etter at noen av de norske smedene hadde vært tilbake i Tsjekkia og besøkt ham.

– Jeg ble så imponert av naturen rundt her. Tidligere hadde jeg vært på fjellferie i Alpene og ferdes mye ute, sier han.

Vennskap var knyttet, og i 2013 flyttet familien på fire til Odda.

Kona har doktorgrad i kjemi og var attraktiv arbeidskraft for bedriftene ved fjorden. Michal brukte det første året på å lære norsk, og de to barna begynte på skolen i Odda.

FIKK SMEDUTDANNING Da Odda smelteverk gikk konkurs i 2003 etter 95 års drift, ble det diskutert heftig hva de gamle bygningene skulle brukes til. En av løsningene ble å opprette en smedlinje ved Odda videregående skole og la dem benytte seg av industrismia på Smelteverkstomta. Den er en del av Kraftmuseet.

– Det sto igjen en god del utstyr, og lokalene er også blitt pusset opp, sier fungerende rektor Geir T. Rønningen. Det gløder i essene. Amboltene står klare, og tenger, hammere, slegger og annet utstyr henger på veggene. Du kan kjenne et varmt, historisk sus gjennom den store smia.

Sondre Herschberg tar maskinhammeren til hjelp.

Niklas Moen Bjerkenås kommer fra en håndverksfamilie i Trøndelag, som gleder seg over at han skal bli smed.

Dette er et av to steder der det er mulig å utdanne seg til smed her i landet. Den andre er Hjerleid skole og håndverkssenter på Dovre.

TENKE LITT NYTT Lærer Michal Wunderlich er med i utvalget som skal utvikle ny fagplan for smedene. Den skal trå i kraft fra neste år.

– Norge har et stort potensial når det gjelder smeder, men har mistet den faglige kontinuiteten og har sluttet å smi ting som hestesko og verktøy, sier den engasjerte fagmannen. Han forstår at det legges vekt på tradisjonell smiing, og at det er viktig å ta vare på et verneverdig fag. Samtidig mener han et det skal være rom for å være nyskapende.

– Det er ikke arbeidsplasser nok for tradisjonelle smeder. Oppgavene

Målet er egen smie

Praktiske, oppfinnsomme og ivrige. Dette er tre ord som godt beskriver elevene som er i gang med å utdanne seg til smed i Odda. De kommer fra store deler av landet, og målet hos flertallet er å kunne skape seg en arbeidsplass i egen smie.

Kvintetten vi møter, er enige om at det finnes en stor misforståelse ute blant folk. Mange tror at stål blir så mykt og tøyelig i varmen, at det kan formes som du vil. Men det kreves slag på slag med slegge og hammer, over ambolten, for å få det til.

er arbeidskrevende, og du investerer mer enn du får tilbake. Da må det også være rom for designsmiing, der du kan gjøre noe nyskapende, sier Michal Wunderlich. Selv har han erfaring med å lage gjerder og andre smidde elementer til store hageanlegg, og nå er han i gang med en skulptur på fritiden. Den artige karen han lager, skal stå foran inngangen til svømmehallen i Odda og vise vei.

Går du på ungdomsskolen og har lyst til å bli smed, må du enten ha teknologi- og industrifag eller design og håndverk i bunnen.

– Jeg ser potensial for linjen her. Elevbedriften går bra, og vi har både reparert gamle ting og hatt kunstoppdrag. Terje Granås har også vært her som gjestelærer. Han er den beste vi har når det gjelder å smi tradisjonelt, så det er ingen motsetning, mener læreren.

Det vanskeligste er å skaffe nok læreplasser. Her finnes det få muligheter, så da blir vg3 på skolen løsningen for å kunne ta svenneprøven. ❖

Ørjan Børve (20) fra Fana

– Jeg har alltid vært mye ute i skogen og holdt på, og jeg har stor interesse for å lage ting. Da jeg begynte å samle på kniver, trodde jeg at det var billigere å lage dem selv, så jeg bestemte meg for å utdanne meg til smed. Fra før har jeg svennebrev som murer, så dette blir nummer to. Knivblad kan smis på forskjellige måter, som for eksempel damask, og jeg kan lage skaft og slirer også. Målet er en egen knivsmie, men du blir nok ikke rik av det.

Egen smie er drømmen for fra venstre: Vetle Tollefsen, Sondre Herschberg, Øystein Parelus Hatle og Ørjan Børve.

Øystein Parelus Hatle (17) fra Kongsberg

– Jeg vokste opp på verkstedet til far og har alltid villet lage noe. Da han skulle smi et eller annet om kvelden, spurte han om jeg ville være med. Det er fantastisk å ta en klump med stål, og kunne forme noe som er så hardt at det nesten er umulig. På ungdomsskolen visste jeg at jeg skulle bli smed. På sikt er målet en egen smie der jeg kan lage rekkverk, porter og annen brukskunst. Jeg er i tillegg glad i båtbygging og lafting og har lyst til å drive med skipssmiing også.

Sondre Herschberg (17) fra Tynset

– På Tynset kjente jeg ingen som var smed, men midt i ungdomsskolen bestemte jeg meg for at det var dette jeg ville. Det er artig å «leke» med flammene og forme stål. Etter at jeg er ferdig med utdanningen, skal jeg få meg min egen grovsmie.

Vetle Tollefsen (27) fra Sandnes

– Jeg er utdannet sveiser og har i mange år jobbet som det. Grunnen til at jeg tar denne utdanningen, er at jeg er interessert i å ta vare på gamle tradisjoner og samtidig kunne være kreativ. Planen min er å kunne ordne meg en egen smie etter hvert.

Niklas Moen Bjerkenås (20) fra Melhus

– Jeg kommer fra en familie med håndverkere, og jeg har alltid vært aktiv og likt å arbeide. Far er engasjert i tradisjonshåndverk og har et møbelsnekkerverksted med ei lita smie, så han ble giret når han hørte at jeg ville bli smed. Etter å ha gått første året på TIP på Støren videregående skole, gikk jeg smed på vg2 på Dovre. Dette er tredje året mitt, for det er håpløst å finne lære plass. Jeg liker opplegget de har, godt. Michal tar seg tid til hver elev og er opptatt av å vise oss realiteten for en smed i dagens samfunn. Sluttplanen min er egen smie der jeg kan jobbe med kunst- og figursmiing.

Fagfornyelsen har nådd vg2:

Skal skape lærlinger som kan lære

ARENDAL På Sam Eyde videregående skole er det yrkesfag for alle pengene. Denne høsten har fagfornyelsen nådd vg2, og det gjelder å få den overordnede delen inn under huden. Et av målene er at elevene skal bli mer selvstendige.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

Det er enkelt å forstå at du ikke kan lære alt om et fag ved å gå to år på skolen. Når elevene skal ut i lære, er det derfor viktig at de kan tilegne seg mer kunnskap.

– Vi må derfor lære dem å lære, sier Liv Bjørnson, som er studierektor ved Sam Eyde videregående skole i Arendal. Hun og kollegene har jobbet nye med fagfornyelsen som ofte omtales som LK20. Forkortelsen står for Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020, og er en reform av det tidligere opplegget.

– Den nye planen har en overordnet del det er viktig at lærerne får inn under huden. De skal ta utgangspunkt i hele mennesket, ikke bare faget. Dette omfatter alt fra demokrati til folkehelse, og målet er også å jobbe mer tverrfaglig. En oppgave i norsk kan for eksempel kobles opp mot hva elevene holder på med i den praktiske delen av matfag, sier Liv Bjørnson.

MANGE MULIGHETER Du finner så godt som alle utdanningstilbud innen yrkesfag på Sam Eyde videregående. Bare naturbruk mangler, så de 1500 elevene har mye å velge mellom.

Fagfornyelsen har ført til en del endringer og justeringer av de ulike yrkesfagene. Elektro er for eksempel krympet fra tre til to fag på vg2, mens løfteoperasjoner er et nytt læreplanmål på transport og logistikk.

– Vi må tenke økonomi når vi går gjennom læreplanene og foretar justeringer og endringer. Nye lærebøker koster penger, og det samme gjør for eksempel sveisepinner, så vi må få mest mulig ut av hver krone, sier studierektoren.

Skolen kan ikke åpne slusene for alle som søker. Det er mange som ønsker å gå elektro, men få plasser.

– Dette skyldes at det er vanskelig å få elevene ut i lære.

ØNSKER SEG FLERE FAGARBEIDERE Studierektor Liv Bjørnson blir engasjert når hun snakker fagarbeidernes sak, enten det gjelder i yrkeslivet eller på skolen.

– Vi hører ofte at vi må ha nok voksne i barnehagen eller på skolen. Men vi må ikke bare se på antall pedagoger. Det er mange oppgaver en barne- og ungdomsarbeider er utdannet til gjøre, så vi må ikke være så rigide, understreker hun.

Ved skolen har de gode erfaringer med å ha med en fagarbeider ved siden av læreren i den praktiske undervisningen. Dette gjelder blant annet bygg- og anleggsteknikk og restaurant- og matfag.

– Læreren står for den overordnede undervisningen, mens kokken, servitøren, tømmeren eller sveiseren kan bidra i den praktiske undervisningen. Står det 16 elever i hver sin sveiseboks, er det godt å ha med en til på laget. Har du denne jobben, trenger du verken å gjøre forarbeid eller etterarbeid. Dette

Mohammed Saleh (til venstre) og Amin Hamidi er elever på matfag og får opplæring i tråd med en nye reformen. De har med seg faglærer Gunn Therese Nygård. På tallerknene er det «charlotte russe», en rullekake med bringebærfrømasj.

er det læreren som tar seg av, og vi har egne miljøarbeidere, som jobber både med skolemiljø og enkeltelever, hvis det er behov for dette, sier Liv Bjørnson.

Jobbene som fagarbeider er ikke så ettertraktet, for lønningene er dårligere enn i det private. På plussiden settes ordnet arbeidstid fra åtte til halv fire.

– For mange er det et verdivalg, der fagarbeideren ønsker å være med på opplæringen.

Studierektoren har hovedfag i fransk, religion og nordisk, men har virkelig fått øynene opp for yrkesfag.

– De er så tett knyttet opp til det virkelige livet utenfor. Manger unge som kommer hit, finner roen. Det er færre elever i klassen og større mulighet for å tilpasse undervisningen enn i ungdomsskolen.

– *Hvilket yrkesfag ville du ha valgt hvis du skulle ha begynt på denne skolen?*

Studierektoren blir stille og grubler litt over det hypotetiske spørsmålet.

– Jeg har testet å kjøre buss og lastebil her på skolen. Det var gøy, og det ga en enorm mestringsfølelse å få med seg de store doningene. Og så skulle jeg gjerne ha lært mer om å lage mat fra bunnen.

FERSKVAREHANDLER På restaurant- og matfag er lærerne opptatt av helheten, men synes også det er bra med nye muligheter.

– Det er på tide at du nå kan ta fagbrev som ferskvarehandler. Dette er de fagarbeiderne som tar seg av kjøtt, fisk og ost i butikkene, sier Gunn Therese Nygård, som er lærer på kokk vg2. Hun

er positiv til endringene og glad for at elevene får flere muligheter.

Det overordnede har fått større plass, og det legges vekt på kjerneelementer som miljøbevissthet og bærekraft.

– Elevene skal vite hvorfor vi skal kjøpe kortreist blomkål fra Tromøy, selv om den koster to kroner mer enn den vi får fra Spania. Vi tenker mer helhetlig rundt råstoff og veien fra jord til bord, framhever faglæreren. Å bevare norsk matkultur er også viktig.

Undervisningen er blitt mer tverrfaglig og yrkesrettet. Halvårsplanene ligger åpne, så norsklæreren kan for eksempel kikke inn og se hva de fremtidige kokkene har på menyen i ukene som kommer og ta utgangspunkt i dette. I mange fag må du også kunne skrivelogg.

Det er avdelingsmøte på trafikk og logistikk, og lærerne er samlet. Det er fra venstre: Terje Johannessen, Tor Øyvind Askeland, avdelingsleder Ivar Flageborg, Mailinn Bie-Evensen og Reidar Skretting.

Studierektor Liv Bjørnson synes fagfornyelsen KL20 er spennende å sette ut i livet på Sam Eyde videregående skole.

– Utfordringen er å sette seg inn i alle læreplanmålene, bryte dem ned og få alt inn i undervisningen, sier Gunn Therese Nygård.

Hun får støtte av kollega Kjell Engø.

– Nå er det kokkene som er tradisjonsbærerne. Ikke bestemødrene.

LØFTEOPERASJONER Lærerne på transport og logistikk er samlet til avdelingsmøte. Nå har de også fått faget løfteoperasjoner å forholde seg til. Dette har de forberedt seg på, men avdelingsleder Ivar Flageborg er opptatt av det de skal ta tak i det overordnede i fagfornyelsen.

– Livsmestring er viktig for de unge, og vi skal få dem inn i det daglige virket, sier avdelingslederen.

Utviklingen går raskt, og læreøkene blir fort gammeldage. Det holder ikke bare å kunne kjøre en lastebil eller ha gode kunnskaper om logistikk.

Nå blir det lagt større vekt på å alt fra å kunne starte en bedrift til å forstå personlig økonomi og ha kunnskaper

om ernæring og kosthold. Miljø og bærekraft må også inn i planene. Jobben vår blir å få elevene med og få dem til å bli interessert i teoribiten. En annen oppgave er å få de unge til å forstå hva næringslivet krever av dem, oppsummeres det rundt bordet. Det holder ikke bare å være god til å kjøre stor lastebil. ♦

SAM EYDE VIDEREGÅENDE SKOLE

Skolen har navnet sitt etter oppfinneren, gründeren og ingeniøren Sam Eyde, som kom fra Arendal. Han er mest kjent som grunnleggeren av Norsk Hydro.

Symbolet for skolen er et skovlhjul, og slagordet er:

«Fornybar kunnskap – energi for livet!»

Som medlem i Utdanningsforbundet får du bladet **Utdanning** og ett valgfritt tidsskrift

Du kan velge mellom tidsskriftene:

Første steg (for barnehage), **Bedre Skole** eller **Yrke**.

Du kan også abonnere på fagbladet **Spesialpedagogikk** til medlemspris.

Bladene utgis både i papirutgave og som e-blad.

Du kan bestille og endre dine abonnement her (for medlemmer):

Min side: udf.no/min-side/mine-abonnement

Medlemsservice: medlem@udf.no / Tlf. 24 14 20 00

Er du ikke medlem, men ønsker abonnement kan du sende bestilling til:

abonnement@utdanningsnytt.no

Foto: Adobe Stock

Forbundskommentaren

AV **STEFFEN HANDAL**

Leder i Utdanningsforbundet

VIL SKOLEN BLI MER PRAKTISK – DENNE GANGEN?

Det er liten tvil om at den nye regjeringen har ambisjoner for en mer praktisk skole. Hurdalsplattformen inneholder mange mål som skal trekke skolen i en slik retning:

Barn og unge skal oppleve at praktiske evner og ferdigheter blir vektlagt i skolen og er verdifullt for samfunnet. Regjeringen vil gjennomføre en ungdomsskolereform som skal gi elevene mer praktisk læring og forberede dem til både yrkesfaglige og studieforberedende videregående opplæring. Det må legges til rette for at skolene har nødvendig kompetanse, utstyr og læringsarenaer til å kunne ta i bruk praktiske læringsmetoder i alle fag.

Dette er gode ambisjoner, men de er ikke nye. Mange regjeringer har ønsket å bidra til at elever skal kunne finne og utvikle sin praktiske kompetanse i skolen. Samfunnet vårt trenger sårt denne kompetansen. Og det er lett å erkjenne at skolen ikke bidrar godt nok til å gjøre elever forberedt for en yrkesfaglig utdanningsvei. Det er ikke fordi lærerne ikke vil – men hvorfor er det så vanskelig å skape en hverdag med mer varierte undervisningsformer?

En forklaring er selvsagt at det ikke har vært den praktiske kunnskapen som vært gjenstand for måling – og som har hatt status i synliggjøringen av «skolens resultat».

Men dette handler også om penger! Det er dyrt å holde seg med verktøy, utstyr og læremidler som kan brukes i praktisk undervisning. Det koster penger å sørge for en lærertetthet som gjør det mulig å arbeide med mindre grupper elever. Og det koster penger å gi lærere den kunnskapen de trenger. For denne kunnskapen har ikke hatt høy prioritet i lærerutdanningen, eller i etter- og videreutdanning.

Sju av ti mødre mener at flere praktiske fag i ungdomsskolen vil gjøre ungdom bedre rustet til å velge studieretning. Åtte av ti foreldre er ganske eller helt enige i at flere praktiske fag i ungdomsskolen vil gjøre at ungdommen trives bedre på skolen. Dette kommer fram i en undersøkelse fra 2017. Mange vil i samme retning som regjeringen.

Roy Jacobsen skrev i 2015 et essay i VG som hadde den vakre tittelen «Nasjonens nye hender». Inspirasjonen kom fra et besøk på Kuben videregående skole, som Jacobsen omtalte som landets fremste akademi for kloke hender. Kanskje vi trenger Jacobsens språk for å gi unge mennesker nye drømmer og framtidssvisjoner:

Dersom noe ikke går alvorlig skeis, vil nemlig disse ungdommene i 2064 kunne tusle rundt i bybildet med barnebarn på slep og peke og si – det har jeg bygd, den brua, det gjenvinningsanlegget, det regjeringskvartalet, riktignok tegnet av Snøhetta, men bygd av meg og titusener av kamerater, en armé. Uten oss ville det ruvende biblioteket, det staselige Munchmuseet, jernbanen til Kirkenes og tunnelen under Oslofjorden bare ha vært glemt tankespinn på falmet papir; uten oss ville ingen engang ha hørt om Snøhetta, Riksantikvaren, byggekomiteen, Jernbaneverket og Olav Thon ...

Ja – vi trenger visjonene, holdningene og de gode ambisjonene i regjeringsplattformen. Og i tillegg trenger vi mange penger!

Hektet på hovslagerfaget

Thomas Skoglund
rasper utsiden av
hoven til hesten
Evita i stallen
hjemme på
småbruket i Alvdal.

TEKST OG BILDER HARALD VINGELSGAARD

Tid for å tilpasse hesteskoen, slik at den skal passe perfekt på hoven til hesten.

ALVDAL Han føler det som ekstraordinært å utføre et håndverk på dyr. Selv mener han at han har drømmejobben.

Hovslager Thomas Skoglund går inn i stallen for å sko hesten Evita hjemme på gården i Alvdal nord i Hedmark.

– Jeg har alltid vært glad i dyr.

Skoglund var ofte på gården til sin bestefar som guttunge på Nes i Ringsa-

ker. Bestefaren hadde hester.

– Hovslageren var en mann som kom og satte nye sko på hesten. Jeg hørte mye om ham, men jeg så han aldri, minnes han fra tiden i oppveksten.

PRAKTIKER Skoglund er ikke bare glad i dyr. Han er også glad i å drive med håndverk, praktisk arbeid med hendene.

– Å utføre et håndverk på et levende dyr, det er ekstraordinært, sier han om den spesielle kombinasjonen av arbeid som han utfører som hovslager.

Han ble heftet på hovslagerfaget da han gikk på Storsteigen videregående skole i Alvdal og hadde smiing som tilleggsfag.

– Læreren i smifaget var hovslager.

Jeg var utplassert ei uke hos ham og fikk prøve meg på yrket. Det var knallhardt fysisk for meg, selv om jeg drev med kampsport og var i veldig god form. Som hovslager står du bøyd i flere timer om dagen, det er en påkjenning for ryggen og beina, fastslår han. Men det var et veldig artig arbeid.

KLIPPER, SPIKKER OG RASPER Nå har han plassert hesten i midtgangen i stallen og trillet verktøytralla på plass ved siden av hesten. Slik gjør han det, forenklet sagt: Han renser hoven og napper av hesteskoene med ei tang. Deretter «verker» han hoven, det vil si at han klipper, spikker og rasper hoven, slik at hesten skal få korrekt balanse.

Over t.v.: Skoglund og hesten Evita er kjempegode venner, her straks etter at han har skodd hesten sin.

Over: Skoglund har lagt en svært varm hestesko på hestens hover. Han ser hvor det ikke er brennmerker, og skal tilpasse hesteskoen deretter, for å få den til å passe best mulig på hoven.

Dette er en slitt arbeidssko.
Den skal byttes med en vintersko.

Over: Hovslager Thomas Skoglund med hesten Evita, ferdig skodd, klar for å plasseres ute i inngjerdingen på småbruket i Alvdal nord i Hedmark.

Over t.v.: Tid for «søm», det vil si å spikre fast hesteskoen til hoven på hesten.

T.v.: En hestesko tas ut av essa hvor den er blitt varmet opp til over 800 grader.

Under t.v.: Her er tre av de fire nye hesteskoene til Evita.

Når denne jobben er utført på alle de fire hovene, finner han fram fire nye hestesko. Tid for smiing – eller tilpassing som det heter på fagspråket. Han fyrer opp essa – gassovnen – som han har stående bakerst i varebilen. Hesteskoen varmes opp til mellom 800 og 900 grader inne i essa. Så tar han hesteskoen med inn i stallen og legger den på hoven mens den er veldig varm.

De stedene på hesteskoens bakside som ikke får brennmerker, må tilpasses. Han varmer hesteskoen rødglødende igjen. Hesteskoen tilpasser han på en stor ambolt med ei tang og en hammer. Snart passer hesteskoen perfekt til hoven.

Det er vinter. Derfor skrur han fast isbrodder i hesteskoen, slik at hesten skal få bedre feste når den går på hard snø og is. Han monterer også en gummi- snøsåle, slik at hesten unngår å få snøklumper i hoven.

SØMME Tid for å sømme. Det vil si at han skal spikre fast de nye hesteskoene til hoven på hesten. Når alle fire hesteskoene er sømnet på Evita, har han skodd hesten for vinteren.

Hesten stod svært rolig og oppførte seg eksemplarisk.

– Men for tre år siden skodde jeg en annen hest som jeg hadde på stallen. Den sparket meg, slik at jeg fikk ribbeinsbrudd og ble sengeliggende i tre uker! I sommer ble jeg også sparket av noen hester. Jeg krever nå at dyrlege bedøver urolige hester før jeg begynner å sko dem, fastslår Thomas Skoglund.

Som hovslager driver han sin egen bedrift, noe som er veldig vanlig i dette yrket. Han startet Smed og Hovslager Skoglund for om lag fire år siden.

– Det var spennende å starte egen bedrift. Jeg ble vant til å arbeide da jeg var lærling, men jeg fikk et lite sjokk av alt «papirarbeidet» ved å drive bedrift. Regnskapsføreren har tatt over mer og

Over: Her tilpasser han hesteskoen, slik at den skal passe best mulig på hoven til hesten.

Lengst til venstre: Tid for sømning – å spikre fast hesteskoen på hoven.

Til venstre i midten: Her er den nye hesteskoen ferdig sømmet på hoven. Legg merke til at den har både isbrodder og snøsåle av gummi.

Til venstre: Utsiden av hoven til den nyskodde hesten til Skoglund.

mer av kontorjobben.

Han skor hester fra Rørø i nord til Rena i sør, en strekning på over 20 mil.

HESTENS HELSE Hovslageren er super-viktig for hestens helse.

– Jeg kan – som hovslager – hjelpe hesten til å få bedre helse eller til å prestere bedre, sier Skoglund.

Han kan legge sykebeslag – det vil

si å lage spesialsko til hester – gjerne i samarbeid med dyrleger.

– Om en hest halter, kan årsaken være at den er dårlig skodd.

Skoglund leier hesten Evita ut til en inngjerding. Før jul kler han seg ut som nisse og tar en tur med hest og slede i nabolaget. Om sommeren bruker han Evita som arbeidshest i potetåkeren.

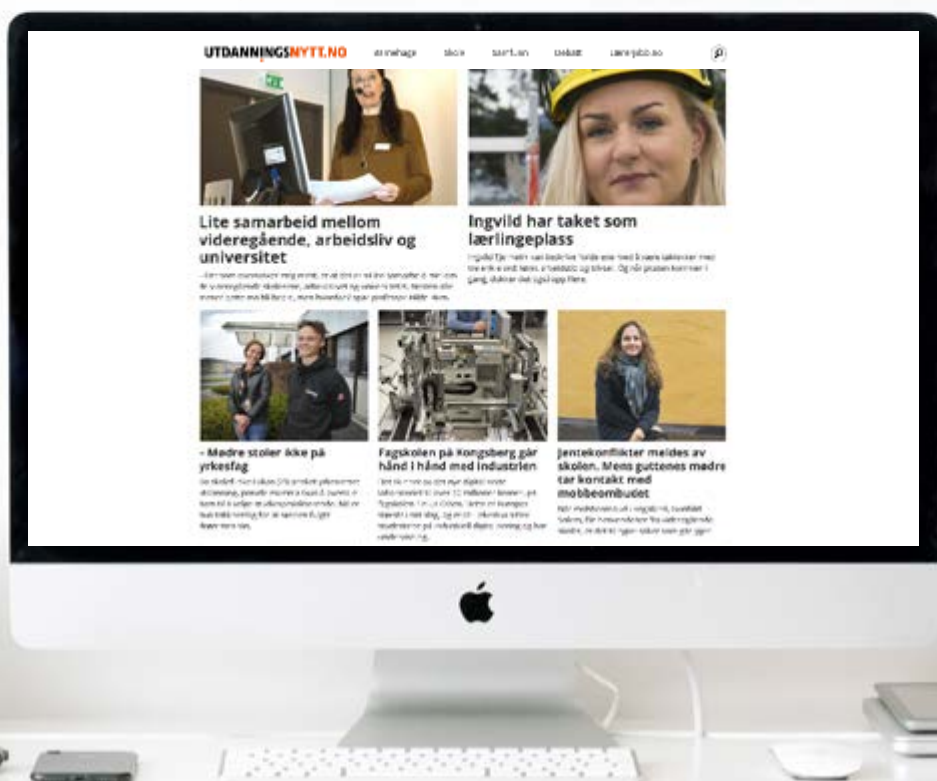
Skoglund setter på strømgjerdet,

slik at hesten skal holde seg inne på sitt område ute på jordet. Deretter tar han plass i bilen og reiser til en gård i Tyllaldalen hvor det står noen hester og venter på å bli skodd.

– Jeg har mer enn nok å gjøre, sier Skoglund, som fant drømmejobben som hovslager.

Har du besøkt **Yrkes** nettsider?

Du finner oss på
utdanningsnytt.no/yrke

UTDANNINGSNYTT.NO

Fylkeskommunen har overblikket

Bidrar til et mangfold av fagskoler

LILLESTRØM Det er ikke bare å pøse på med høyere yrkesfaglig utdanning. Noen må ha oversikt over hvilken kompetanse det er behov for der ute, og sørge for at pengene blir brukt så godt som mulig. Her har fylkeskommunene en viktig rolle.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

– Det er vi som har fått i oppdrag å ta ned stemningen litt, sa Ståle Ertzgaard fra Trøndelag fylkeskommune da han entret scenen sammen med Sigrun Bergseth fra Viken. De to seniorrådgiverne skal fortelle om hvordan fylkeskommunene jobber for å

dekke kompetansebehovet på høyere yrkesfaglig nivå. Da kan det være greit å ha litt glimt i øyet for ikke å bedøve forsamlingen med byråkratiske formuleringer.

En av hovedoppgavene er å bidra til at et mangfold av offentlige og private fagskoler får tilskudd, og spennet er stort.

– Vi skal styre blikket og bruke det brede nettverket vi har. Her er det mange kanaler, og statistikk er også viktig, påpeker de to.

Samarbeidspartnerne er blant andre kompetansefora, regionale råd, NAV, yrkesopplæringsnemnd, interesseorganisasjoner, næringsklynger og flere andre.

IKKE NOK TIL ALLE Mye handler om penger.

– Vi må se hva vi skal prioritere opp, ned og bort. Det er ikke nok til alle, og fagskolene er underfinansierte, sa Ståle Ertzgaard da Yrke snakket med han i forkant av konferansen.

Han viser til at det i 2010 ble gitt mellom 90 000 og 100 000 kroner i støtte til hver student. Nå er tallet 87 000 kroner, og da kommer prisstigningen i tillegg.

Utdanningstilbudet må tilpasses fylker og regioner. Alle har ikke behov for det samme, så de ansatte i fylkeskommunene må ta hensyn til næringsstrukturen lokalt og regionalt. Trøndelag følger for eksempel regionens utvikling og har fire utdanninger innen havbruk. Dette behovet er ikke det samme i Innlandet.

– Vi skal også ta hensyn til FNs bærekraftsmål, og ha dem i bakhodet når vi gir råd, sier Sigrun Bergseth.

Men det er ikke alltid så enkelt. Næringslivet kan melde inn behov for fagfolk, men det hjelper ikke hvis det er umulig å få studenter.

Mens de videregående skolene har skarpe, geografiske grenser, så har mange fagskoler studenter fra hele landet. Det meste av undervisningen skjer da digitalt, pluss at det er samlinger.

STOR INTERESSE FOR FAGSKOLENE

Den 9. og 10. november ble Fagskolekonferansen 2021 arrangert på Lillestrøm i regi av Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse.

Det var 270 deltagere i salen og 160 som fulgte med på den digitale overføringen.

Norge har i dag 73 fagskoler.

Studenttallet er ca. 27 000, fordelt over hele landet, og tallet er økende. Det har vært mer enn en fordobling de siste 10 årene.

Mange ønsker å gå deltid og kombinere studiene med jobb.

Sigrun Bergseth og Ståle Ertzgaard fortalte seminardeltagerne hvordan fylkeskommunene jobber for å støtte fagskolene.

OPPFORDRER TIL SAMARBEID Initiativtakerne til Fagskolekonferansen regner den som viktig for at deltagere fra hele landet skal utveksle erfaringer, og i flere sammenhenger ble enda mer samarbeid etterlyst.

– Vi må synliggjøre bredden av fagskoler og også oppfordre til å samarbeide med fagskoler i andre fylket. For vi kan ikke bruke midler på tilbud som konkurrerer, slik at ingen av skolene får nok studenter, sier Ståle Ertzgaard.

– Hva er det mest behov for?

– Utdanninger innen helse og oppvekst, rettet mot offentlig sektor. Ellers varierer det rundt i landet. Norsk friluftsfagskole i Hemsedal utdanner for eksempel friluftsfag- og kulturguidere, som er etterspurt.

Seksjonssjef Hege Bodahl fra Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen.

Fagskolen Innlandet er klar for raske endringer

LILLESTRØM Du trenger litt selvsikkerhet når du entrer podiet med visjonen til Fagskolen Innlandet lysende fra det store lerretet:

«Norges mest fremtidsrettede skole – der fagmiljøene møtes og kompetanse utvikles».

Avdelingsleder Roy Jakobsen og assisterende rektor Line Narvesen Jørgentvedt fra Fagskolen Innlandet fører an når det gjelder fagområdeakkreditering.

tanse utvikles».

– Spenstig, sier Roy Jakobsen med et smil. Han er avdelingsleder for industriell teknologi og logistikk, og har også god kjennskap til fagområdeakkreditering. Skolen ligger i teten på dette området, har fire godkjente fag, og flere kan komme.

– Endringer skjer fort. Da gjelder det å være fleksibel og kunne utvikle fagmiljøene raskt, understreker Jacobsen, som holder til på Gjøvik. Han deler presentasjonen med assisterende rektor Line Narvesen Jørgentvedt.

Et eksempel er fra tiden rett etter at koronapandemien brøt løs. Da opprettet Fagskolen Innlandet på kort varsel et kurs for permitterte, som var basert på moduler. Det er stor tro på korte og spissede utdanninger i tiden som kommer.

NYTTEVERDIEN Selv beskriver skolen fordelene med fagområdeakkreditering slik:

«Det gir nødvendig fleksibilitet til å utvikle studier og moduler sammen med arbeidslivet, i henhold til deres behov.»

– Barrierene mellom fagfolk og arbeidsliv er blitt mindre, og det gjelder også mellom ulike grupper, for eksempel i helsevesenet. Det er mangel på sykepleiere, og da må vi se på mulighetene for å delegere oppgaver til helsefagarbeiderne. Samarbeidet er også veldig tett i utdanning rettet mot landbruket.

SER IKKE POENGET I dag er det ni fagskoler her i landet som har fagområdeakkreditering i et eller flere fag. Men det er også mange som kvier seg og ser på det som dyrt og arbeidskrevende.

– Hjelp meg å avlive en myte. Det er ikke nødvendig å bruke eksperter eller sakkyndige utenfra i denne prosessen, lyder oppfordringen fra seksjonssjef Hege Brodahl i Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT).

FAKTA

Dette er fagområdeakkreditering

Gjennom en fagområdeakkreditering har fagskolen vist at fagområdet har et solid fagmiljø, og at kompetanse og rutiner er på plass slik at de selv kan gjøre alle vurderinger som NOKUT ellers gjør når de behandler søknader om akkreditering av fagskoleutdanninger. Skolen kan selv akkreditere studier innen et klart definert område og gjøre endringer i de utdanningene skolen alt tilbyr.

Fordelen er at skoler med fagområdeakkreditering raskere kan tilby nye utdanninger som arbeidsmarkedet spør etter.

(Kilde: NOKUT)

BESTILL ABONNEMENT PÅ YRKE

Ønsker du faglig påfyll eller å holde deg oppdatert på hva som er nytt innen yrkesfag? Da bør du abonnere på Yrke.

Yrke er det eneste tidsskriftet i Norge med fokus på yrkesopplæring, aktuelle og utdypende intervjuer, reportasjer og artikler fra bedrifter, skoler og andre opplæringsinstitusjoner.

Medlemmer i Utdanningsforbundet velger blader på Min side

Min side finner du her:
udf.no/min-side/mine-abonnement
Medlemspris: Kostnadsfritt

Ordinært abonnement

Bestilling sendes til e-post:
abonnement@utdanningsnytt.no
Pris: 300 kroner per år (4 utgaver)

Har du spørsmål kan du kontakte oss på e-post:
abonnement@utdanningsnytt.no

Foto: Adobe Stock

Utgis
også som
e-blad

YRKE

VEIHØVELFØRER:

– Spakene redder mitt yrkesaktive liv

Ulf Nerhagen inne i førerhuset i veiøvelen hvor han har to spaker, en på hver side av føreriset. Dette er en Caterpillar 140 m serie 3 veiøv. (Foto: Ola Matsson)

TRYSIL Han har ansvar for 20 mil kommunale veier i Trysil.

For ham hadde ikke det gått an uten spakstyring.

– Spakstyring reddet mitt yrkesaktive liv, sier veiøvelfører Ulf Nerhagen i Trysil i Hedmark til Yrke. Han er operert sju ganger i skuldrene.

Vi møter ham mens han kjører veiøvelen for å fjerne is og slaps på en kommunal vei. Veien blir fin å kjøre på etter at han har høvlet den med høvelblad og fjernet snø i veikantene med kantvingen.

Han har kjørt veiøv i over 28 år. De første årene var det ratt på veiøv-

lene. I tillegg til rattet var det en rekke spaker for å betjene maskinen inne i førerhuset.

– Jeg hadde 15 spaker på rekke og fikk ikke hvilt armene mens jeg kjørte, forklarer han.

OVERBELASTNING Dette endte med overbelastning i skuldrene og store smerter. Han fikk kortisonsprøyter, men han ble ikke kvitt problemene med denne behandlingen. Det viste

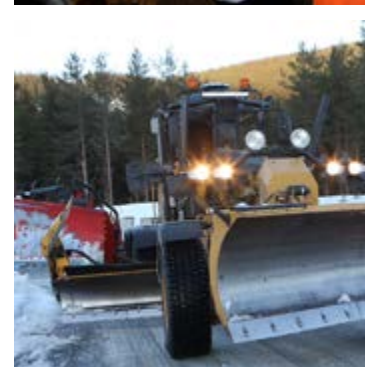
seg at det var artrose, forkalkning i skulderen.

– Jeg ble operert for første gang da jeg var om lag 35 år, sier Nerhagen. Dette var for 22 år siden. Han er blitt operert fire ganger i den venstre skulderen og tre i den høyre.

Nå kjører han en veiøv som er svært komfortabel.

– En fantastisk arbeidsplass, sier han.

Han betjener maskinen med to spaker, en på hver side av føreriset.

– Jeg har god avlastning for skuldrene og underarmene når jeg kjører. Jeg hviler armene på armlener. Jeg har også justerbare håndledsstøtter på begge sider, forklarer han.

Han slipper med andre ord å flytte armene hele tiden mens han kjører, slik han måtte før i tiden i maskinen med ratt og mange forskjellige spaker på rekke.

Med spakene kan han nå styre maskinen, gire, betjene høvelbladet, frontplogen og utføre en rekke andre funksjoner.

– Jeg bruker fingrene og håndleddet mye når jeg kjører, sier han.

Skuldrene får svært lite belastning når han kan betjene maskinen på denne måten.

ARBEIDSMORAL Ulf Nerhagen har høy arbeidsmoral.

– Jobben betyr mye for meg. Jeg setter min ære i å gjøre en god jobb, hver dag. Alt jeg gjør på veiene, synes. Jeg skal kunne se meg selv i speilet etter en arbeidsdag og vite at jeg har gjort så godt jeg har kunnet.

Han har ansvaret for 20 mil kommunale veier i Trysil kommune.

– Maskinen jeg kjører, kostet 3,6 millioner kroner. Nå er prisen på en ny tilsvarende maskin om lag 4,5 millioner kroner. Dette er mye penger. Innbyggerne i Trysil kommune betaler eiendomsskatt og andre skatter. Vi må gjøre en god jobb for dem, sier han.

Om vinteren begynner han å jobbe midt på natta når det trengs.

– Jeg er ute på veien og brøyter mellom klokka to og klokka tre om natta for å bli ferdig til trafikken begynner om morgenen. Det er mye mer avslappende å jobbe om natta, jeg får gjort

mye mer når det ikke er biler på veiene.

VÅREN ER TØFFEST Den mest hektiske tiden i løpet av året, er likevel om våren. De fleste kommunale veiene er grusveier som blir dårlige om våren. Han må ut med veihøvelen for å fjerne is, slaps og snøen på kantene, for å få veiene til å tørke. Det tar tid. Det blir mye overtid.

– Jeg har en svært fleksibel jobb. Jeg jobber mye når det trengs, og får mye avspasering som jeg tar ut i fridager når det passer.

Problemene med skuldrene er ikke forsvunnet etter alle operasjonene. For to år siden fikk han smerter til og med om natta. En MR-undersøkelse viste at han hadde litt forkalkning, ikke i skulderleddet denne gang, men i en scene i biceps muskelen i overarmen. Trykkløshandling fjernet problemet.

2

3

4

Siden den gang har han følt seg stort sett bra, fordi han trener.

– Trening hjelper, sier han.

Han trener i treningsstudio en time før han begynner på jobben klokka 07.00 om morgenen, selv om han ikke synes det er noe moro. Han trener for å styrke muskulaturen, spesielt med tanke på skuldrene og armene.

MED RATT Tidlig på 2000-tallet kjørte han veihøvel med ratt som ga han store problemer. Men i den veihøvelen ble det montert inn elhydraulikk med joy stick – spaker – for å kunne styre og betjene maskinen. Dermed kunne Nerhagen begynne å kjøre igjen.

Denne spakstyringen var forut for sin tid. Den amerikanske produsenten av veihøvelen kom til Trysil på besøk for å se hvordan elhydraulikken med spakene fungerte.

Nerhagen ble deretter invitert til USA – sammen med en norsk delegasjon som kjøpte mange slike maskiner. Fabrikken jobbet med en prototyp. Nerhagen kjørte prototypen og ble bedt om å si sin mening om hva som var bra og dårlig med den.

Veihøvelen med spakstyring ble deretter satt i produksjon i fabrikken i USA. Det er en videreutviklet modell av denne veihøvelen Ulf Nerhagen kjører nå.

NEI TIL TRYGD I 2004, da problemene med skuldrene var på sitt verste, fikk han tilbud om trygd.

– Trygd var jeg ikke interessert i. Jeg kunne ikke se meg selv som trygdet. Derfor arbeidet jeg et år som lærer for maskinfører-utdanningen ved Solør videregående skole, sier han. Deretter fikk han spakstyring. Arbeidsgiveren

1 Ulf Nerhagen fjerner snø med kantvingen på veihøvelen på en kommunal vei i Trysil. 3 Nerhagen foran veihøvelen som har frontplog, høvelblad under maskinen og kantvinge. Veien er strøken, og snøen fra veikantene er fjernet.

4 Dette er hovedspaken. Den har rattfunksjon, det vil si at han styrer maskinen med denne i stedet for ratt. I tillegg har spaken en rekke andre funksjoner som giring, hjultilt og rammestyring. (Foto: Ola Matsson)

Trysil kommune og trygdekontoret (som senere ble en del av NAV) investerte i spakstyring.

Han føler seg privilegert som har fått lov til å arbeide med det han interesserer seg for, i hele sitt yrkesaktive liv.

– Jeg har en fleksibel og fin jobb, sier Nerhagen og setter seg opp i førerhuset. Han betjener maskinen med spakene, slik at mer is og sørpe blir fjernet, til glede for alle som skal ferdes på de kommunale veiene i Trysil. ♦

Skråblikk på yrke

– Vi kan gå sjølv

I oktober sat Arbeidarpartiet og Senterpartiet på det flotte hotellet ved Hurdalsjøen, som faktisk er eigd av Utdanningsforbundet, og la planar for dei neste fire åra. Kva kom ut av arbeidet, og kva kan vi forvente av endringar og betringar når det gjeld vidaregåande opplæring?

I Hurdalsplattforma, som dokumentet til regjeringa har vorte heitande, skriv dei at vidaregåande skule er grunnlaget for arbeid og utdanning. Vidare slår dei fast at alle elevar skal få faglege utfordringar og den oppfølginga dei treng for å lære godt og gjennomføre vidaregåande glyma. Det er openbert gode nyheiter for oss. Men samstundes det dei på engelsk kallar ein «tall order». Det er jo akkurat oppfølginga som tek tid for oss lærarar, og som mange ikkje kjenner dei får moglegheit til alltid. Og det er òg oppfølginga som krev ressursar.

Det er klårt, meiner eg, at om Noreg skal få til å bygge

ein moderne velferdsstat, treng vi fleire fagarbeidarar. Vi burde ha føresetnaden for å ha ein industri i verdstoppen. Trass ei satsing på yrkesfaga frå den førre regjeringa får framleis mange ikkje læreplass, og for få elevar gjennomfører med fag- eller sveinebrev. Kunnskapsminister Tonje Brenna (Ap) fortel at det vil komme 113,5 friske millionar til satsinga på yrkesfag. Det er ein start.

Det er bra at det er signal frå den nye regjeringa om å styrkje satsinga på yrkesfaga. Men eg liker ikkje omgrepet «lyft» som dei bruker i fråsegna. Det er eit pasifiserande omgrep, og eg trur mange lærarar er leie av å bli løfta. Det er betre om vi får moglegheit til å vise at vi kan gå sjølv. Etter år med «profesjonalisering ovanifrå» er det på tide at vi blir spurde og tatt med på råd, i mykje større grad enn slik stoda har vore dei siste åra. Difor meiner eg òg at ideen om å etablere eit nasjonalt senter for yrkesfag må diskuterast

med både lærarorganisasjonane og med yrkeslivet. Er det andre, meir skulenære tiltak som kan setjast i verk?

Men, som eg har skrive før, er det bra og naudsynt at regjeringa byrjar med å styrkje praktisk læring i

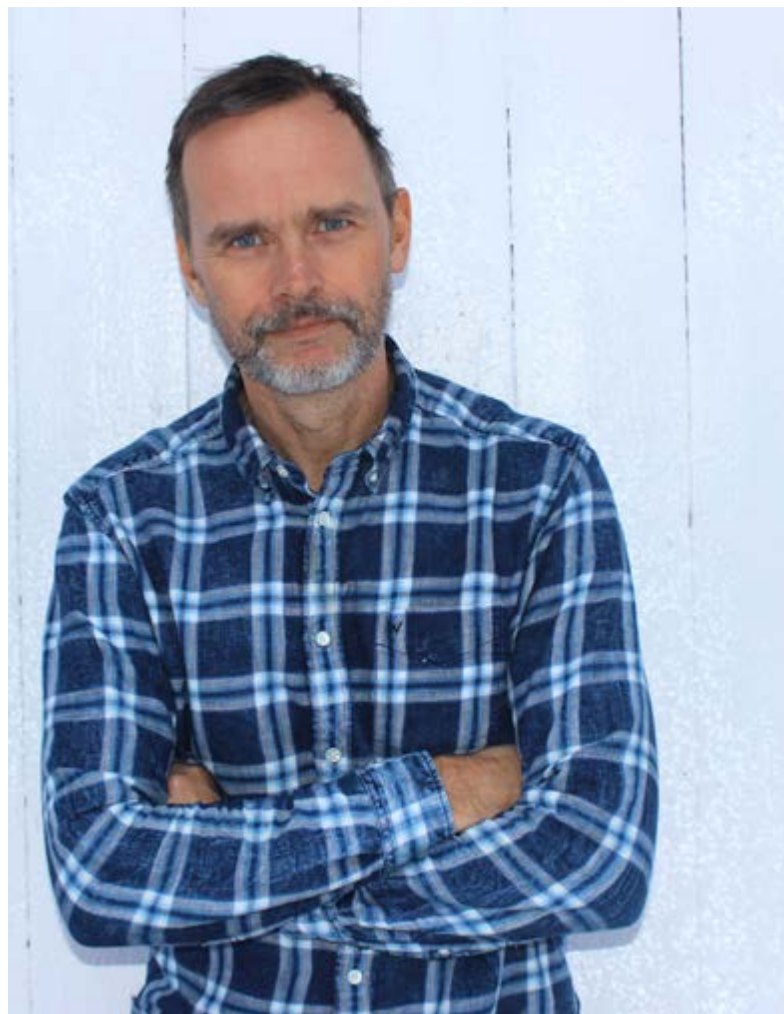

Foto: Stella Ramborg

grunnskulen. Det trur eg vil gjere at elevane ikkje er så skuletrøyte når dei skal byrje på vidaregåande. Praktiske og estetiske fag, idrett, friluftsliv og andre fag bidrar til at fleire elevar får arenaer der dei kan kjenne meistring. Den meistringa trur eg dei kan ta med seg inn i dei andre skulefaga, og gjere dei meir motiverte for til dømes matematikk og norsk. Fleire motiverte elevar vil føre til at vi kan få til betre yrkesfagopplæring i skulen, og at fleire bedrifter vil ta imot lærlingar.

Om vi skal få til betre oppfølging av ungdommane i overgangen frå skule til læretid, må vi i alle fall gjere noko med praktiseringa av YFF, yrkesfagleg fordjuping. Om fylka held fram med å bruke YFF som ein måte å spare pengar på, vil ikkje regjeringa nå målet om at yrkesfagelevar og arbeidsgivarar skal finne kvarandre og ha nytte av kvarandre. Slik det er no, er det ikkje bra nok, korkje for elevar, arbeidsgivarar eller lærarar.

Målsetjinga om ein garanti for læreplass har regjeringa gått bort frå. Det meiner eg er bra. Målet er at alle skal kunne ta det å få ein læreplass for gitt om dei er kvalifiserte til det, seier Tøne Brenna til Aftenposten. Eg har aldri likt desse garantiene som Arbeidarpartiet har snakka om. Akkurat som tilpassa undervisning nesten er umogeleg å få til i store klassar, er garantiar umogelege å stille utan at ein set ned krava. Mange lærarar eg snakkar med, er bekymra for at den faglege standarden blir senka når det er eit stort press om at alle elevar skal få bestått uansett. Difor er det bra at Brenna peikar på at elevane skal vere sikra ein læreplass når dei er kvalifiserte til det, ikkje før.

Der er òg skikkeleg bra at regjeringa vil satse på seriøse vilkår i arbeidslivet. Det er fånyttes å overtale elevar til å velje yrkesfag samstundes som vi veit at det er harde kår for arbeidrarar i mange bransjar der ute.

Når dei no signaliserer at dei vil ha strengare krav til seriositet og bruk av lærlingar ved offentlege innkjøp og anbod, er det også bra for rekrutteringa til yrkesfaga. Det trengst også ei opprydding i bemanningsbransjen.

I politikkdokumentet til Utdanningsforbundet, *Vi utdannar Noreg*, står det at lærarane alltid har vore ei sentral yrkesgruppe i norsk samfunnsliv, og har spelt og spelar ei aktiv rolle for å sikre og vidareutvikle velferdsstaten og fellesverdiane i samfunnet. Arbeidet vårt for å sikre elevar god utdanning, og yrkeslivet gode arbeidstakarar, er viktig. Framtida blir bygd gjennom god utdanning. No er det opp til den nye regjeringa å vise at dei kan gjennomføre politikken. Og så har eg forventning om at regjeringa skal gjere noko aktivt for å betre situasjonen til lærarane. Både arbeidstid, lønn og kompetanse bør snarast den nye regjeringa innfri forventingar på, men det viktigaste nett no er lønn. ❖

FRA DROPOUT TIL FAGBREV

Praksisbrev – et vellykket tiltak mot frafall i videregående opplæring

Skaper vi skoletapere som dropper ut av videregående opplæring, med vår måte å organisere dagens skole på? Er det ikke et paradoks at elever skal sitte igjen med lav mestringsfølelse, dårlig selvtillit og usikre framtidsutsikter etter ti til tretten års skolegang?

AV **ÅSHILD TÅRNESVIK**

kontaktlærer praksisbrev, Etterstad
videregående skole

I min masteroppgave, «Fra dropout til fagbrev», har jeg intervjuet nettopp disse elevene. Elever som av ulike årsaker sitter igjen med dårlige erfaringer fra tidligere skolegang, og som

«... jeg har aldri vært noe skoleflink, jeg har liksom aldri fått til noe.»

Dette sier en av elevene som Etterstad-lærer Åshild Tårnesvik har intervjuet i sin masteroppgave, «Fra dropout til fagbrev». I oppgaven ser Tårnesvik på om organiseringen av videregående opplæring bidrar til å skape «skoletapere».

beskriver erfaringen og synet på seg selv på følgende måte: «Erfaringen med skole var egentlig veldig dårlig der jeg følte at jeg ikke fikk til noe som helst, og aldri fikk gode karakterer. Jeg stod på bar bakke der alt av planer gikk i vasken og karakterene var for dårlige. Jeg var veldig skolelei», og «Som sagt, jeg har aldri vært noe skoleflink, jeg har liksom aldri fått til noe».

ORGANISERINGEN Hvordan kan ungdom sitte igjen med en følelse av å ikke få til noen ting etter flere år på skolen? Når de overordnede prinsippene i skolen tilsier at opplæringen må være tilgjengelig for alle, og at alle skal få gode muligheter for læring, mestring og utvikling. Er det sånn at de overordnede prinsippene bare gjelder de elevene som mestrer å sitte i et klasserom fem dager i uken, eller burde skolen organiseres på en måte slik at elevene slipper å sitte igjen med den negative følelsen, slik mine elever har vist er mulig?

I opplæringsloven (1998) kommer det tydelig frem av § 1–3 og § 3–1 at opplæringen skal tilpasses evner og forutsetninger hos hver enkelt elev, og fylkeskommunen skal tilby en annen opplæring dersom eleven har særlige vansker med å følge den opplæringen som er valgt. Det er konkludert med at videregående opplæring ikke ivaretar mangfoldet i elevgruppen, og at det er viktig å gi elevene ulike opplæringstilbud som er i stand til å inkludere og tilrettelegge for elever med ulike behov (NOU 2018:15, 2018). På tross av opplæringslovens tydelige budskap, og konklusjoner fra både Liedutvalget og ulike forskere, sitter det elever rundt i det langstrakte land som ikke får utbytte

av den ordinære klasseromsundervisningen, og som ofte blir en del av den dystre frafallsstatistikken. Mine elever kunne ha vært en del av den statistikken. Säljö (2016) sier at skolen, ved å undervise praktisk i et klasserom, er med på å skape lærevansker som ikke eksisterer på samme måte i andre sammenhenger. Elevene som har bidratt i dette masterprosjektet, er gode eksempler på akkurat dette. Elever som tidligere har hatt store vansker med å tilegne seg kunnskap i et klasserom, blomstrer når opplæringen skjer ute i en bedrift.

SJU KLASSER Siden 2015 har jeg fulgt sju klasser og totalt 71 elever gjennom praksisbrevløpet på Etterstad videregående skole. Praksisbrev er et alternativt og praktisk rettet utdanningsløp der elevene arbeider og får praktisk opplæring i bedrift fire dager i uken istedenfor å få undervisning på skolen. Elevene kan etter to år i praksisbrev gå over som lærlinger, og som alle andre yrkesfagelever ta fagbrev etter endt læretid. Målgruppen er definert som: «Elever fra grunnskolen som kan ha svake karakterer, høyt fravær, men som ikke har lærevansker eller særskilte opplæringsbehov, og som man antar over tid vil kunne oppnå kompetansemålene ved en mer praktisk opplæring i bedrift» (Utdanningsdirektoratet, 2017).

På tross av at alle fylkeskommuner har en plikt til å tilby ordningen, var det per januar 2018 registrert kun 45 praksisbrevkandidater fordelt på fem fylker, og over halvparten av kandidatene var registrert på min egen arbeidsplass (NOU 2019: 25). Mine egne utregninger viser at elevene jeg har fulgt gjennom praksisbrevløpet, har hatt et snitt på litt over karakteren 2, nærmere bestemt 23,28 grunnskolepoeng ved oppstart, noe som statistisk sett gir dem en lav sjanse (22 %) til å fullføre videregående opplæring (NOU 2019: 25, 2019). Min erfaring er at flere og flere elever fullfører praksisbrevløpet og skriver lærekontrakt i bedrift, og siden 2017 har 18 elever skrevet lærekontrakt etter avsluttet praksisbreveksamen. Det vil si at så å si alle elever som fullfører praksisbrevløpet, skriver lærekontrakt i bedrift.

Hva er så grunnen til at elever som tidligere har droppet ut av videregående opplæring opptil flere ganger, og som statistisk sett gis en lav sjanse til å fullføre videregående opplæring, lave grunnskolepoeng tatt i betraktning, fullfører når de gis muligheten til å gå et alternativt opplæringstilbud? Gjennom de to siste årene har jeg forsket på akkurat dette temaet. Jeg har intervjuet ti elever fra Oslo og Stavanger. Kriteriene for å bidra inn i dette var prosjektet var at elevene hadde fullført praksisbrevløpet, og skrevet lærekontrakt i bedrift. Alle informantene var gutter mellom 19 og 23 år. Problemstillingen jeg undersøkte var: **Hvordan er praksis-**

brevelevenenes opplevelse av et alternativt opplæringstilbud? For å få svar på problemstillingen ønsket jeg å få svar på hvordan elevene opplevde læring på arbeidsplassen, og hva som har bidratt til motivasjon og mestringsfølelse. I tillegg var det interessant å se på hvordan elevene ser på sin egen utvikling og framtidsutsikter, og betingelsene for at elevene skal oppleve et vellykket praksisbrevløp.

SKOLELEI Felles for alle ti informantene er at de var skolelei, og de fleste har tidligere hatt utfordringer med å ta til seg læring på skolen. Dårlig mestringsfølelse, manglende framtidsplaner og lav selvtillit, gjerne i kombinasjon med å føle seg annerledes enn andre elever, er funn som kommer tydelig frem i mine undersøkelser. Alle uttrykte at skolen var kjedelig, og at de ikke hadde ro til å sitte stille i et klasserom. Elevene skjønnte rett og slett ikke vitsen med å gå på skole. Enkelte har lese- og skrivevansker, og flere av elevene har tidligere gått i tilrettelagte klasser. Elevene har tidligere hatt høyt fravær og svake karakterer, og karakterene har gjerne stoppet dem fra å komme inn på de linjene de egentlig ønsket seg. Det å føle seg annerledes var noe som kom frem i flere av intervjuene. En av elevene beskrev det på følgende

Elever som tidligere har hatt store vansker med å tilegne seg kunnskap i et klasserom, blomstrer når opplæringen skjer ute i en bedrift.

måte: «Siden jeg har problemer med konsentrasjonen, så har jeg på en måte følt meg spesiell grunnet det at læreren måtte ta meg og andre elever som sliter med det samme, til side på eget rom. Det gjorde at jeg følte meg utenfor den felles opplæringen, siden jeg alltid måtte bli tatt til siden og få ekstra hjelp. Det ble litt slik at bråkmakerne i klassen ikke skal forstyrre de *normale* elevene». Det er verdt å nevne at denne «bråkmakeren» nå er få måneder fra å gå opp til fagprøven, og at han snart har fullført fire års videregående opplæring uten noe annen hjelp enn å ha praktisk opplæring i bedrift.

Etter fullført praksisbrevløp og signert lærekontrakt er den negative følelsen snudd og endret for alle informantene. Når de fortalte om seg selv og sin egen framtid, var alle samstemte om at de nå har et konkret mål. Flere kunne informere om at de planlegger høyere utdanning, noen ser for seg å arbeide i den bedriften de nå er i, mens andre ønsker høyere stillinger. Flere trakk frem det å ha muligheter, og at

framtiden ikke er bestemt. En av elevene var klar på at «Nå ligger jo veien åpen for det jeg vil. Jeg kan ta flere fagbrev, jeg kan ta påbygg, og jeg kan få en høyere stilling.» Det at fagbrevet er en retning som har gitt dem fordeler de ikke visste om på forhånd, kom tydelig frem fra flere. Både når det kom til planer om påbygg, videre studier eller andre jobber. Alle som bidro inn i dette prosjektet, har endret synet på seg selv, både i skolesammenheng, og ikke minst personlig. De har konkrete planer og fremtidsmål, og de ser nytteverdien i det de har gjort.

ANSVAR OG MESTRING Motivasjon, ansvar og mestring er faktorer som har spilt inn på elevenes læring. Flere av elevene beskrev ansvar og mestring som bidrag til økt motivasjon. En av gutta kunne informere om: «Jeg har null fravær fra jobb, og har et ansvar for å komme på jobb. Om ikke går det ut over de andre», mens en annen fortalte: «Ja, om du ikke møter på skolen, så går det jo bare ut over deg selv, men om du ikke møter på jobb, så går det ut over alle andre. Vi setter jo ikke inn ekstra personer på jobb for å forsikre oss om at det er nok folk på jobb om én ikke møter, så klart jeg møter på jobb.»

«Jeg har null fravær fra jobb, og har et ansvar for å komme på jobb. Om ikke går det ut over de andre.»

Disse sitatene oppsummerer godt noe alle elevene fortalte i intervjuene. **Ingen** hadde fravær fra arbeidsplassen, og alle nevnte i en eller annen form at de hadde et ansvar for å møte opp på jobb.

Dette prosjektet har vist at det er mulig å få elever som står i fare for å droppe ut av videregående opplæring, til å fullføre ved å tilby et alternativt opplæringsløp. Både styringsdokumenter og forskning viser til at elever må behandles ulikt, det må tenkes alternativt, og undervisningen må bli mer relevant og praktisk for elever på yrkesfag. Felles for alle elevene som har bidratt i dette forskningsprosjektet, er at de har opplevd mening, mestring og motivasjon for utdanningen, og flere har dem har opplevd det for første gang i skolesammenheng. Som lærer og medmenneske er dette noe jeg har problemer med å forstå og akseptere. Det at elever har gått ti til tolv år på skolen uten å oppleve mestring, er skremmende, og det belyser viktigheten av å tenke alternativt i dagens skole. Det å føle seg sett og anerkjent for jobben de gjør, føle seg betydningsfull og viktig, og i tillegg få ansvar, er noe elevene skildrer med følgende sitater: «Jeg føler at jeg blir hørt her» og «Det gir en god følelse at det er en betydning at jeg går på jobb. At de trenger meg.»

ANNEN LÆRINGSARENA Ved å bruke arbeidsplassen som læringsarena viser det seg at elevene opplever hverdagen som meningsfull, motiverende og givende. Fra et mer teoretisk perspektiv kan jeg si at det å lære i et fellesskap med dyktige medarbeidere, få tid og anledning til å utvikle seg i sitt eget tempo og arbeide med praktiske og relevante arbeidsoppgaver har bidratt til at elevenes mestring og motivasjon for å fullføre skolen har økt. Elevens kunnskap har utviklet seg gjennom aktivitet, der aktiviteten har hatt en mening og bidratt til erfaringer som har skapt vekst hos elevene som lærende individer, men også som medborgere. Avslutningsvis vil jeg trekke frem et sitat fra en av elevene som beskriver det flere av elevene uttrykker i intervjuene, og som jeg synes forklarer essensen i min masteroppgave. Her bekrefter eleven både det Liedutvalget og forskere sier med tanke på manglende kunnskap på feltet: at praksisbrev er for lite synlig for elever som kunne dratt nytte av et alternativt løp. Så håper jeg at hans ord kan lyttes til og tas hensyn til slik at flere får nytte av dette tilbudet:

«Dette er et veldig bra tilbud. Jeg tror det kan hjelpe, og jeg tror det kan minske den statistikken over frafall på videregående skole. For de som dropper ut, typ sånne som meg, vet jo ikke at det finnes andre alternativer, sånne som dette. Så jeg tror at veldig mange hadde hatt godt av å gå et slikt løp.»

EN DRØM Det å være kontaktlærer for en så fin gjeng med elever, ha gleden av å følge dem gjennom disse årene og se fremgangen de har hatt, har vært som en drøm. Det var i tillegg en stor glede å få besøke elever i Stavanger for å se hvordan de hadde hatt det på arbeidsplassen, og hvordan de opplevde dette løpet. Det å få høre hva som motiverer elevene til å stå opp hver morgen for å gå på jobb, og hva de opplever som god læring, er viktig for meg som yrkesfaglærer, og ikke minst som medmenneske. Det å høre elevene fortelle om sine tidligere erfaringer har gjort meg både rørt og opprørt, og når jeg ser fremgangen og hører dem fortelle om sine framtidsplaner, gjør det meg ekstremt stolt og glad. Det kan ikke være slik at videregående opplæring skal være bare for de elevene som passer inn i den tradisjonelle klasseromsundervisningen, det såkalte normale. Normalen må utvides til å inkludere de som trenger en annen type opplæring, og videregående skole må i mye større grad evne å gi elevene en inkluderende, meningsfull og relevant opplæring.

Frafall har gjennom flere tiår vært et stort problem, og frafallet er spesielt høyt på yrkesfag. Tall fra 2013–2020 viser at 67,5 % av yrkesfagelevne fullførte enten med studie- eller yrkeskompetanse (Statistisk sentralbyrå, 2020). Statistikken viser samtidig at sannsynligheten for å fullføre yrkesfaglig opplæring hvis man har under 25 grunnskolepoeng, er på

lave 22 % (NOU 2018:1 5, 2018; NOU 2019: 25, 2019). Elever med lave grunnskolepoeng trenger forsterket hjelp til å klare videregående opplæring. Generell del av læreplan formulerer det slik: «Større likhet i resultat skapes gjennom ulikhet i den innsats som rettes mot den enkelte elev» (Utdanningsdirektoratet, 2015), og i stortingsmeldingen «Kultur for læring» vises det til at «Hvis vi behandler alle likt, skaper vi større ulikheter» (St.meld. nr. 30 (2003–2004). Markussen (2016) skriver at det er mulig å gjøre uengasjerte elever engasjerte og å få svakt presterende elever til å prestere bedre, men at det forutsetter at ulike elever behandles ulikt. Det må arbeides for en bedre tilpasset opplæring, og en tilpasset opplæring kan også dreie seg om å gi elever ulike opplæringstilbud og andre opplæringsarenaer.

Og som en liten tilleggsopplysning.: De siste ukene har fem av mine tidligere elever bestått fagprøven, og alle fem har blitt tilbudt jobb. I tillegg har en av elevene startet på påbygg og tar sikte på høyere utdanning neste år. Så det kan kanskje være noe i det å tilby ungdommen en alternativ vei til fullført videregående utdanning, slik at den typiske «dropout-eleven» får vist sin kunnskap og kompetanse, istedenfor å bli gjemt bort i et klasserom uten å få ut sitt fulle potensial. ❖

- Markussen, E. (2016). Forskjell på folk! I J. Rogstad & K. Regård (red.), *De Frafalne: om frafall i videregående opplæring – hvem er de, hva vil de og hva kan gjøres?* (s. 22–61). Gyldendal Akademisk.
- NOU 2018:1 5. (2018). *Kvalifisert, forberedt og motivert*. Kunnskapsdepartementet. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2018-15/id2621801/?q=motivasjon&ch=2#match_o
- NOU 2019: 25. (2019). *Med rett til å mestre*. Kunnskapsdepartementet.
- Opplæringsloven. (1998). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringsloven)*. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- St.meld. nr. 30 (2003–2004). *Kultur for læring*. Kunnskapsdepartementet.
- Statistisk sentralbyrå. (2020, 22. juni). *Stor variasjon i fullføringsgrad på yrkesfag*. Hentet 15. september fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/stor-variasjon-i-fullforingsgrad-pa-yrkesfag>
- Säljö, R. (2016). *Læring: en introduksjon til perspektiver og metaforer* (I.C., overs.). Cappelen Damm Akademisk.
- Utdanningsdirektoratet. (2015). *Generell del av læreplanen*. Kunnskapsdepartementet. https://www.udir.no/globalassets/upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf
- Utdanningsdirektoratet. (2017, 17. februar). *Praksisbrev Udir-2-2017*. <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/finn-regelverk/ettertema/Fag--og-yrkesopplaring/praksisbrev-udir-2-2017>

Covid-19 og yrkesfagene, hvordan gikk det med elevene?

AV **FRANK EGELAND**, YRKESFAGLÆRERUTDANNINGEN VED INSTITUTT FOR PEDAGOGIKK, UNIVERSITETET I AGDER

«Yrkesfagelevene i Sør-Norge-regionen er fornøyde med hjemmeskole i Korona-året 2020-2021.»

KRISTIANSAND 12.mars 2020 ble skolene fysisk stengt eller fikk rødt trafikklys. Elevene måtte fortsette mye av skolearbeidet hjemmefra. Kommunikasjonen mellom lærer og elev måtte foregå via digitale (lærings)plattformer, for eksempel med Teams og Zoom. Informanter forteller også om praktiske tilnærminger til «kode rød». Det vil si at det ble lagt til rette for små grupper av elever som kunne utføre praktisk arbeid på skolene. Her rapporteres det om resultatene av en undersøkelse som ble gjennomført i koronaåret 2021, hvor 200 elever deltok fra 8 av 10 utdanningsprogrammer. Et hovedresultat er positivt overraskende, dvs. at 56 % av elevene sier at de er mer fornøyde med hjemmeskole enn ved vanlig undervisning (se figur 2).

BAKGRUNN Bakgrunnen og motivet for denne undersøkelsen var at kunnskapsministeren (Guri Melby) 8. februar 2021 mente at undervisningen i hjemmeskolen hadde vært mangelfull (se figur 1). Konsekvensen var at skriftlig eksamen i ungdomsskolen og videregående skole ble avlyst.

Men hadde hjemmeskole-undervisningen hatt så lav kvalitet?

Den gjennomførte undersøkelsen som rapporteres her, handler om yrkesfagelever på videregående skoler og deres erfaringer med hjemmeskole. Undersøkelsen om hjemmeskole-undervisningen ble gjennomført i april og mai 2021 av yrkesfaglærere i Sør-Norge-regionen i regi av Frank Egeland. Kjernespørsmålet som undersøkelsen skal besvare, er hvordan koronarestriksjonene har påvirket skolehverdagen på yrkesfag, og hvordan elever og lærere har håndtert disse endringene?

Fra mars 2020 ble de fleste videregående skolene i Agder og ellers i landet overført til rødt nivå. Dette innebar for mange at skolene måtte legge til rette for en hybrid løsning med fysisk undervisning på skolen og fjernundervisning. Rødt nivå, som det ble påpekt på Agder fylkeskommunes hjemmeside, betyr ikke at skolen stenger ned. Yrkesfaglærernes autonomi under skolenedstengningene var sannsynligvis redningen for mange elever på yrkesfag.

FRAVÆR AV PRAKSIS De yrkesfaglige skolene brukte ordningen ved å benytte den sparsomme tiden på skolen til praksis, instruksjon og veiledning i verksteder og praksisrom – for små grupper. Noen ting er vanskelig for de fleste å kunne utføre hjemme. Til tross for fravær av praksis på skolen klarte enkelte yrkesfaglærere å utfordre elevenes mulighetsrom ved hjemmeskole. Elever ved elektrofag gikk eget hus og leilighet «etter i sømmene». Fra strøminntak, sikringsskap til utebelysning. Familiemedlemmer til elever på hudpleie og frisørlinjer måtte pent sette seg ned og bli stelt med, samtidig som gjennomføringen ble dokumentert med film, slik at lærer kunne gi tilbakemeldinger.

‘Ungdataundersøkelsen – ung i Oslo» (Bakken & Osnes, 2021) som kom i september, fastslår at årets undersøkelse tydet på at mange hadde tilpasset seg covid-19-situasjonen i løpet av det siste året. Ungdataundersøkelsen og denne undersøkelsen faller sammen tidsmessig, dvs. april og mai 2021. Resultatene om Oslo-ungdommens tilfredshet med livet våren 2021 er så positive at de kan sammenlignes med resultatene *Ung i Oslo 2018*, dvs. før pandemien.

NRK Dagsrevyen mandag 8.2.2021.

Utdanningsministerens bestemmelse som nevnt ovenfor (8. februar 2021) påvirket også de yrkesfaglige utdanningene, selv om de ikke har en skriftlig eksamen som hovedeksamen. Yrkesfagene tilbyr praksisnære, differensierte og lokaltilpassede former for eksamen. Innenfor mange yrkesfaglige utdanningsprogrammer og programområder er eksamen bygget opp som en muntlig-praktisk eller praktisk eksamen med et vell av varianter når det gjelder tid, innhold og metodikk. Når eksamen ble avlyst, så spørs det om det var rettferdig og nyttig å behandle alle utdanninger likt.

Det tyder på at norsk skolepolitikk i mange tilfeller blir styrt ut fra tanken om at basisfag, fellesfag og teori skal være retningsgivende for beslutninger

Respondenter i undersøkelsen som blir presentert mer detaljert i det følgende, uttaler tydelig at deres elever senket skuldrene og tok litt lettere på det meste. En lærer fra bygg- og anleggslinjen uttalte: «Elevene har godt av eksamen, de endrer fokus – gruer seg litt og blir litt mer tente». Mange av yrkesfagelevene mistet mulighetene til å være ekstra skjerpet inn mot et eksamensarbeid, som for mange ligner på den siste og viktigste eksamenen for de fleste yrkesfag – nemlig fag- og svenneprøven. Som kjent inneholder en fag- og svenneprøve tre av fire elementer som ikke krever et praksislokal: planlegging, dokumentasjon og egenvurdering. Fag-svenneprøven er heller ikke sentralt. Som en erstatning for eksamen måtte mange skoler planlegge og organisere en fagdag som lignet på eksamen, men det var ikke eksamen og telte bare som et ledd i standpunkt karakteren.

DATAINNSAMLING Den digitale undersøkelsen er disponert i fire hoveddeler:

- (a) – Om deg som elev
- (b) – Om ditt klassemiljø
- (c) – Om din lærer
- (d) – Om dine arbeidsforhold ved hjemmeskole

Hovedtema er elevenes vurdering av hjemmeskole opp mot vanlig fysisk undervisning. Elevene fikk seks svaralternativer til hvert spørsmål. Svaralternativene skiller mellom vurdering fra «i liten grad» til «i stor grad». Denne fagartikkelen viser et utdrag fra undersøkelsen (a og c), som er elevenes egenvurdering og vurderingen av egen lærer. Hele analysen av undersøkelsen belyses i en publikasjon som er under oppbygning (Egeland, under arbeid).

I forbindelse med yrkesfaglærerløftet har Universitetet i Agder (UiA) fått muligheten til å lage og tilby fem etter- og videreutdanningskurs (EVU). Innenfor to av disse EVU-kursene, «klasseledelse og relasjonsbygging» samt «metodemangfold for en sammensatt klasse», ble studentene utfordret til å delta i undersøkelsen. Yrkesfaglærerne/studentene bidro sterkt til å lage relevante spørsmål. Dette var i midten av februar 2021, og yrkesfaglærerne/studentene var godt plantet i koronaproblematikken med begge beinene. For begge disse EVU-studiene ble også hjemmeskole en del av temaet til muntlig eksamen. De ikke tallfestede utsagnene er hentet fra undervisningsøkter og fra de omtalte eksamener og skal gi et supplement til meningsbildet.

Alle EVU-studentene gjennomførte denne digitale undersøkelsen ved egen skole. 200 elever svarte på det digitale spørreskjemaet (46 % kvinner, 52 % menn og 2 % annet).

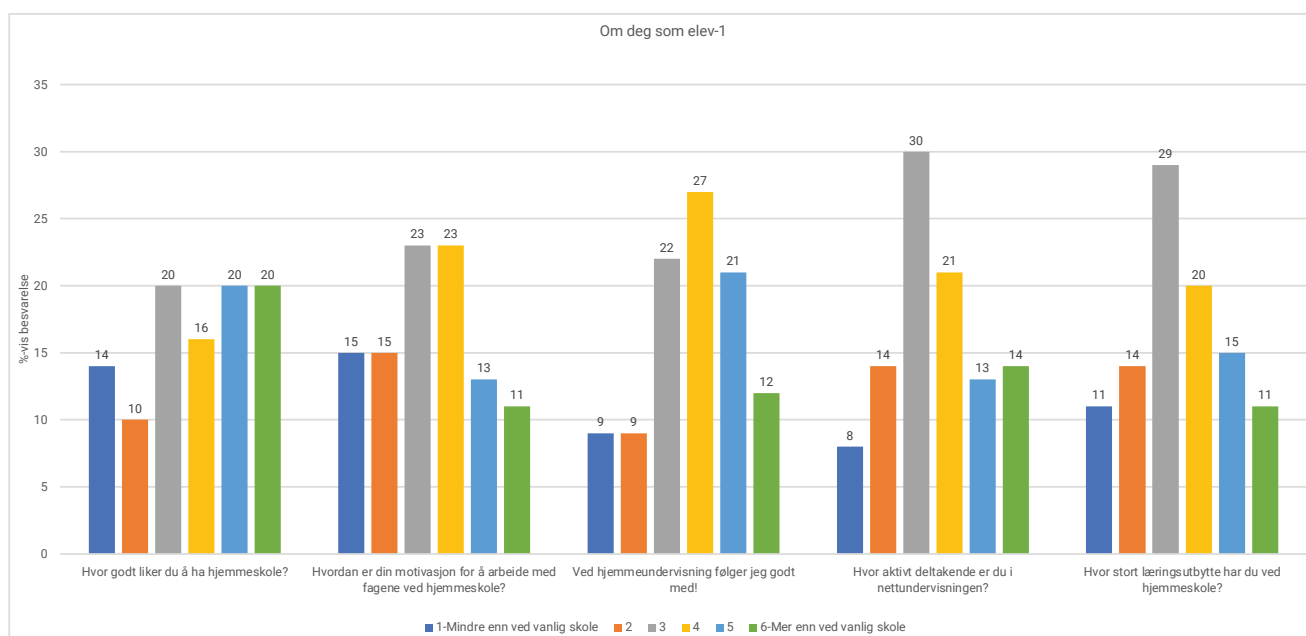
Elevene er representert fra alle tre trinn, med 61 % fra vg1. Elevene ble også spurt hvilket utdanningsprogram de startet på i vgs. Elevene er representert fra 8 av 10 yrkesfaglige utdanningsprogrammer. Hovedvekten finnes på helse og oppvekst (47 %), mens bygg- og anleggsteknikk (21 %) og elektro og datateknologi (13 %) utgjør en tredjedel av elevene i undersøkelsen.

RESULTATER OG DISKUSJON Ut fra samtaler med respondenter (yrkesfaglærere/studentene) har mange klart å gjennomføre praksisøkter på skolen. Noen av respondentene forteller at enkelte klasser i spørreundersøkelsen ikke har fått praksisøkter. Dette gjelder spesielt vg3 helseelever, som vanligvis har yrkespraksis i pleiehjem og sykehus.

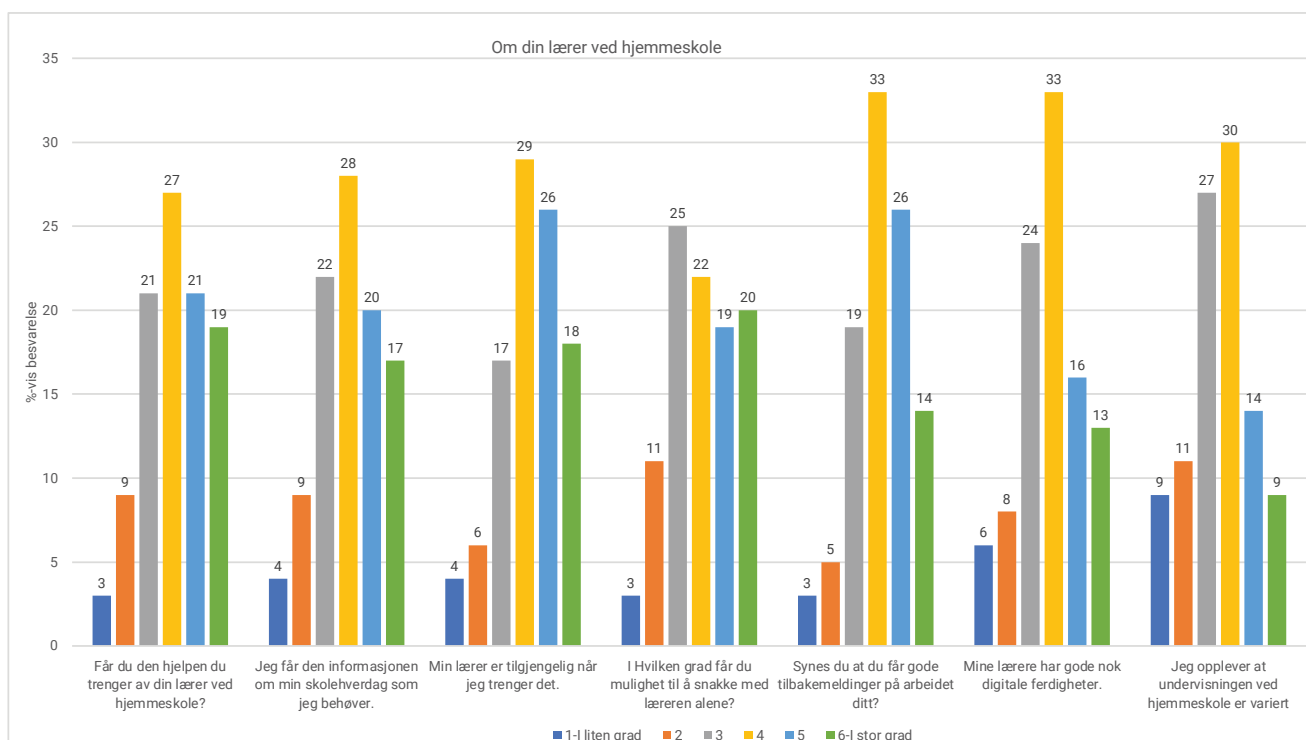
Respondentene var også bevisste på at de burde vært enda mer beslutsomme med tanke på å hjelpe de svake elevene og elevene som ikke trivdes med hjemmeskole, tidligere enn det som ble gjort. En av respondentene uttalte: «Vi skjønte for seint at vi måtte ta et spesielt hensyn til de elevene som hadde mest problemer med nettsamlinger». Men disse erfaringene med hjemmeskole er ikke svart-hvite. En spesiell situasjonsbeskrivelse forteller om en gutt på elektrolinjen som kom inn på vg1 nesten uten karakterer fra ungdomsskolen. Han likte ikke å gå på skolen og være fysisk sammen med andre elever. Men på nett, ved hjemmeskole, var det helt annerledes. Han ble fort lærerens hjelpelærer, han var sosial og flink når det gjaldt å støtte og hjelpe de andre elevene faglig. Ellers fortelles det mer generelt om elever fra bygg- og anleggsteknikk som gikk fra karakteren 2 til 5, men også fra karakteren 5 til 2.

ELEVEN Spørsmålene i denne delen (a) dreier seg om elevens hjemmeskolesituasjon. Her vises resultatene om elevens egen motivasjon og læringsutbytte ved hjemmeskole mot vanlig fysisk skole (se figur 2). Stolpene i diagrammene har forskjellige farger som samsvarer med svaralternativene 1 til 6. Nummer 1–3, dvs. mørkeblå, oransje og grå, viser en mer negativ holdning fra eleven angående hjemmeskole. Stolpe nummer 4–6, som er gul, lyseblå og grønn, gir et mer positivt bilde av hjemmeskolesituasjonen.

Det er et overraskende resultat at mer en halvparten av elever liker hjemmeskole (56 prosent) bedre enn vanlig skole (figur 2). Motivasjonsmessig ser man bare en liten forskjell, men oppmerksomheten er tydelig større ved hjemmeskole (60 prosent) enn ved vanlig skole (40 prosent). Mulighetene for elevaktivitet anses som litt mindre (48 prosent) enn ved vanlig skole (52 prosent), og læringsutbyttet estimerer elevene til større ved vanlig skole (54 prosent) enn ved hjemmeskole (46 prosent).

Figur 2. Resultatet av elevenes svar om seg selv i hjemmeskolesituasjonen vurdert opp mot vanlig skole.

Figur 3. Elevenes vurdering av egen lærer og eget samarbeid med lærer

Undersøkelsen del (a) omfattet i det hele åtte spørsmål, men det er bare de fem første som vises her i figur 2 i form av stolpediagram. De tre andre spørsmålene omhandler emnene punktlighet, ansvar for egen læring og selvstendig arbeid. Resultater av svarene på disse tre spørsmålene viste et gjennomgående positivt bilde (4–6-kategorien) dvs. vurdering av

påstandene: «Jeg er klar til å starte når timen begynner» (81 prosent), «Jeg tar ansvar for eget skolearbeid» (79 prosent), og «Jeg klarer å arbeide selvstendig med oppgavene jeg får» (71 prosent). Dette er en tydelig indikasjon på at elevene vurderer seg i middels til stor grad som ansvarlige for eget skolearbeid ved hjemmeskole.

LÆRERE Elevene i undersøkelsen skulle beskrive sitt forhold til lærerne ved hjemmeskole (del c). På de sju spørsmålene som vises her (figur 3), skulle elevene krysse av svarene sine fra 1–6. Svarenes resultater presenteres oppsummert i to deler: 1–3 som en negativ vurdering av læreren ved hjemmeskole og 4–6 som et positivt syn på lærerens rolle ved hjemmeskole.

I figur 3 vises det at 67 % av elevene sier de får den hjelpen som trengs. Nesten samme proSENTSATS av elevene nevner at de får den informasjonen de har behov for, om egen skolehverdag. Tredje spørsmålet i denne bolken viser at 73 % av elevene angir at læreren er tilgjengelig når eleven trenger det.

Stolpene i diagrammet (figur 3) fra spørsmål fire viser at 61 prosent av elevene syntes det er lett å få til samtaler og møter mellom lærer og elev, de får gode tilbakemeldinger på arbeidet sitt – 73 prosent. Godt over halvparten av elevene (62 prosent) er fornøyde med lærernes digitale ferdigheter.

På spørsmålet om elevene synes at undervisningen er variert, deler elevene seg nokså på midten (47–53 prosent). At såpass mange elever i liten grad er fornøyde, kan sannsynligvis forklares med at lærerne måtte utvikle hjemmeskole på kort tid. Men en kan vel si at lærernes læringskurve har vært bratt, og at potensial for videreutvikling av skole på nett er til stede.

De fleste av elevenes yrkesfaglærere i denne studien har benyttet seg av muligheten som yrkesfaglærerløftet har gitt (finansierte EVU-kurs). Yrkesfaglærerne har brukt mulighetsrommet som oppstår i denne covid-19-situasjonen. Yrkesfaglærerne som er med i denne undersøkelsen, har selv opplevd hjemmeskole. De har gjennomført «Zoom for klasserom» på flere av samlingene på EVU-studiet i regi av universitetet. Disse nettsamlingene har kunnet skjerpe bevisstheten rundt å utvikle digitale lærings- og undervisningssituasjoner.

En av de tingene som flere respondenter hevder, og som vi kan se av elevenes svar på spørsmålet: «*I hvilken grad får du mulighet til å snakke med læreren alene?*», er at på den digitale plattformen er det alltid et rom ledig. Dette gjelder ikke for mange skolebygg. Ting tyder også på at terskelen og anledningen er annerledes på nett enn fysisk. Elevene er mer villige til å snakke med læreren på tomannshånd (Johannesen, 2020).

OPPSUMMERING OG VEIEN VIDERE Resultatene i denne undersøkelsen viser at yrkesfagelever i Agder, noen i Rogaland og en klasse i Telemark/Vestfold generelt er fornøyde med måten hjemmeskole ble gjennomført. Alle respondentene (elever og lærer) har selv gjennomført hjemmeskole i løpet av

videregående skole. De elevene som bare har opplevd hjemmeskole på ungdomsskolen og ikke på videregående skole, har avstått fra å svare. Det kan synes som en del av yrkesfagelevne ikke har vært ensidig låst til skole i eget hjem, siden mange av lærerne på yrkesfag har fått til noe praksis på skolen, men aldri med mange elever samtidig og alltid i små, oversiktlige kohorter. Det kan også virke som om kreativiteten blant yrkesfaglærerne har vært stor, siden mange har fått engasjert elevene i relativt praksislike oppgaver på hjemmebane.

Noe av det som gjør denne undersøkelsen blant 200 elever på yrkesfag så positiv, er at teoriundervisning og teoretisk oppgavearbeid har fungert vel så bra fra en hjemmesituasjon som ved en skolesituasjon.

Ut fra denne undersøkelsens resultater spørres det om det var nødvendig å avlyse eksamen for yrkesfagelevne. Undersøkelsen forteller oss at teoriundervisningen nesten har vært like utbytterik som undervisning ved vanlig skole. Denne undersøkelsen og tilleggssamtaler med lærere fra yrkesfaglig sektor (n=50) tyder på at det ville vært mulig å gjennomføre en praktisk tverrfaglig eksamen i programområdene. Med yrkeslærerens kreativitet kunne en etter en uttrekksmetode ha laget programfagseksamener hvor fellesfagene kunne fått en plass i oppgaveteksten. Når en ser på stortingsmeldingen som ligger til grunn for fagfornyelsen, kunne fellesfagene fått den plassen de er tiltenkt, nemlig som støttefag for yrkesfagene (Meld. St. 28 (2015–2016), s. 53). Den yrkesfaglige tradisjonen bygger på øving og bruk av autentiske og reelle yrkesoppgaver og yrkesfunksjoner. Slike læringssituasjoner kan adresseres til den enkelte yrkesfaglærer, avdeling, skole eller skoleeier.

Ved siden av den kritiske belysningen av nødvendigheten av å avlyse eksamen også for yrkesfag kan disse resultatene gi oss ytterligere opplysninger. Det er positive aspekter med hensyn til undervisning ved hjemmeskole som kan anbefales brukt i framtiden og bør utvikles mer ved siden av vanlig skoleundervisning.

LITTERATUR

- Bakken, A. & Osnes, S. M. (2021). *Ung i Oslo 2021. Ungdomsskolen og videregående skole*. (NOVA Rapport 9/21). NOVA – OsloMet.
- Johannesen, M. (programleder). (2020, 15.6.2020). Elever som likte å ha skole hjemmefra med Kjersti Heldaas. I *Rekk opp hånda*. <https://podcasts.apple.com/no/podcast/rekk-opp-h%C3%A5nda/id1357732522?i=1000477984717>
- Meld. St. 28 (2015–2016). *Fag-Fordypning-Forståelse. En fornyelse av kunnskapsløftet*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-28-20152016/id2483955/>
- <https://agderfk.no/aktuelt/videregaende-skoler-pa-rodt-niva.30820.aspx>
- <https://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/202102/NNFA19020821/avspiller> (figur 1)
- <https://www.udir.no/eksamen-og-prover/eksamen/vurderinger-og-anbefalinger-fremtidens-eksamen/5-eksamensordninger-i-fagfornyelsen/>

Internasjonal påvirkning på fag- og yrkesopplæring

Utdanningsforbundet har mange medlemmer som er engasjert i fag- og yrkesopplæringen, og vi deltar på ulike arenaer der fagopplæringen utformes. Det er viktig å ha innsikt i hva som former norsk fag- og yrkesopplæring, nasjonalt og internasjonalt. Denne innsikten er sentral for Utdanningsforbundets muligheter til å samarbeide med ulike aktører og for å påvirke utviklingen. Flere studier viser at en del av det som skjer nasjonalt, kommer som et resultat av internasjonale prosesser eller som oppfølging av internasjonale anbefalinger.

AV **HARALD SKULBERG** OG **ASTRID K.M. SUND**, UTDANNINGSFORBUNDET

I denne artikkelen ser vi nærmere på internasjonale organisasjoners innflytelse på norsk fagopplæring. Hvordan og i hvilken grad skjer påvirkningen?

GLOBALISERING Hvorfor sette søkelys på internasjonal påvirkning?

Det globale samfunnet, økt innvandring og stadig skiftende krav til utdanning i samfunns- og arbeidsliv aktualiserer internasjonalt samarbeid om utviklingen av fag- og yrkesopplæringen. Internasjonal påvirkning er ikke nødvendigvis negativ, men det er viktig å kjenne til hvilke aktører som har innflytelse, og i hvilke sammenhenger påvirkningen skjer. Kjennskap til de ulike organisasjonene og arenaene gir oss en mulighet og et ansvar for egen politikkutvikling.

I temanotat nr. 2/2021 *Internasjonal innflytelse på norsk fag- og yrkesopplæring* ser vi nærmere på de mest sentrale organisasjonene og deres innflytelse over norsk fagopplæring: Hvem er de? Hvilke aktiviteter initieres internasjonalt? Hva er norske myndigheters posisjon, og ikke minst: Hvilke muligheter har Utdanningsforbundet til å påvirke utviklingen?

ILO-KONVENSJON Flere sentrale organisasjoner har en aksje i fagopplæringen.

I 1976 ratifiserte Norge ILO-konvensjon nr. 142 om yrkesrettledning og yrkesrettet opplæring og ILO-konvensjon nr. 150 som anbefaler representasjon fra arbeidsgivere og arbeidstagere «i de organer som er ansvarlig for styring og tilsyn av offentlige institusjoner med ansvar for fag- og yrkesopplæringen». Disse to internasjonale konvensjonene har hatt, og har fortsatt, stor betydning for legitimiteten til partssamarbeidet i Norge. De er med på å legge til rette for en lovfestet plikt til samarbeid mellom myndighetene, arbeidstakernes og arbeidsgivernes organisasjoner og med andre interesserte organisasjoner.

OECD Norge er medlem av OECD, organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling. Organisasjonen har tradisjonelt hatt arbeidsliv i fokus i sitt arbeid rundt fag- og yrkesopplæringen. Gjennom OECDs landrapporter og temarapporter har Norge blitt evaluert og gitt råd om hvilken politikk som bør føres. OECD kan ikke pålegge medlemslandene å følge anbefalingene. Det er derfor opp til norske myndigheter om de vil følge slike råd. OECD kan bidra til utdanningsreformer ved å sette dagsorden og på den måten påvirke hva som oppfattes som problematisk, og hva som er gode løsninger. Store, komparative analyser i regi av OECD kan resultere i

rangeringer av land. OECD har per i dag ingen egen, sammenlignende undersøkelse rettet mot fagopplæring, selv om dette er til diskusjon.

UNESCO Norge er medlem av UNESCO, som er FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon. Organisasjonen har som et av sine mål å bistå medlemslandene. UNESCO mener at fagopplæring spiller en viktig rolle i å møte utfordringer som arbeidsledighet, sosioøkonomisk utvikling og livskvalitet. Høsten 2015 vedtok FN 17 bærekraftsmål. UNESCO har et hovedansvar i oppfølging av målene. Mål nummer fire tar for seg utdanning og opplæring. I tråd med delmål har organisasjonen utarbeidet en strategi og en anbefaling hvor det heter at fagopplæringen er et bindeledd mellom utdanning og arbeid.

EU Gjennom EØS-avtalen deltar Norge på områder som omhandler utdanning og opplæring. Avtalen gir oss noen rettigheter og medvirkning i beslutninger som tas i EU. Medvirkning innebærer blant annet norsk representasjon i samarbeidsfora. Spesielt viktig er den partssammensatte komiteen (ACVT), der representantene møtes to ganger årlig for å gi råd til EU-kommisjonen. Tilsvarende har man en komité

(DGVIT) for ledere med ansvar for fag- og yrkesopplæring i Europa. I komiteene diskuterer partene og myndighetene sentrale spørsmål som igjen får betydning for veivalg for norsk fagopplæring.

Siden 2002 har EU hatt et eget samarbeid om fagopplæring, kalt København-prosessen. Prioriterte områder har blant annet vært økt mobilitet, gjensidig anerkjennelse av kompetanse, kvalitet og attraktivitet. Norge deltar aktivt og har på samme måte som andre land utviklet en rekke felles verktøy som skal understøtte målene. Et eksempel er utviklingen av kvalifikasjonsrammeverk (se faktaboks).

FAKTABOKS

Et initiativ fra OECD var satsingen «Skills Strategy», der målet var å bistå medlemslandene i å utarbeide kompetansepoltiske strategier for å møte en usikker økonomisk framtid på en best mulig måte. Norge var det første landet som undertegnet avtale med OECD om å lage en slik nasjonal strategi basert på generelt konsept utviklet av OECD. Høsten 2014 kom anbefalinger om hvordan Norge på en mer effektiv og målrettet måte kan utvikle og bruke befolkningens kompetanse. På denne bakgrunn vedtok norske myndigheter en nasjonal kompetansepoltisk strategi for perioden 2017–2021.

FAKTABOKS

Et av de uttalte målene i Københavnprosessen (EU) var å øke mobiliteten og styrke anerkjennelsen av kompetanse i Europa. Et sentralt verktøy for å oppnå dette er utviklingen av kvalifikasjonsrammeverk. Det ble utviklet et såkalt meta-rammeverk, Det Europeiske kvalifikasjonsrammeverket for livslang læring (EQF). Dette rammeverket har 8 nivåer. Alle landene i Europa utviklet deretter egne, nasjonale kvalifikasjonsrammeverk som man knyttet sammen. I Norge følger nivåene i rammeverket det norske utdanningssystemet. Det er nå 10 år siden dette var ferdigstilt, og det skal nå evalueres. Viktige spørsmål blir på hvilken måte rammeverket har tjent sin hensikt, om det har ført til endringer eller harmonisering av utdanningene i Europa, om det er noe vi fortsatt skal ha, og om det er behov for å foreta justeringer? Evalueringen skal gå frem til 2023.

CEDEFOP EU-kommisjonen har et senter som skal bidra til å utvikle europeisk fag- og yrkesopplæring, Cedefop. Senteret utarbeider analyser og publikasjoner som skal understøtte politikkutvikling i medlemslandene. Gjennom EØS-avtalen har Norge tilgang til alle aktivitetene, Norge er representert i styret i Cedefop, og representanter fra Norge deltar i arbeidsgrupper og konferanser i regi av Cedefop.

KONKURRANSER WorldSkills International er en verdensomspennende organisasjon som har som formål å høyne statusen til, interessen for og kvaliteten på fagopplæring, primært gjennom skolekonkurranser. WorldSkills International arrangerer hvert andre år Yrkes-VM, hvor deltakere fra hele verden konkurrerer i yrkesferdigheter. Norge er også med i WorldSkills Europa, som hvert andre år arrangerer Yrkes-EM.

I mange land har feltet internasjonal påvirkning fått større oppmerksomhet. Én av grunnene er at fagopplæring i større grad enn annen utdanning blir sett i direkte forbindelse med arbeidslivets behov. Fagopplæring blir løftet fram som et sentralt virkemiddel for vekst og sysselsetting.

INDIKATORER Gjennom medlemskap i internasjonale organisasjoner påvirkes naturlig nok norsk fagopplæring. Det skjer på ulike måter. Det kan være gjennom politiske målsettinger eller nye politiske initiativ. Det er utviklet en rekke indikatorer, ikke minst av OECD og EU, for å sammenligne landenes utdanningssystemer, inkludert fagopplæring. Både OECD og EU tar i bruk ulike indikatorer på kvalitet, blant annet på finansiering, gjennomføring, mobilitet, deltagelse og ansettelse etter endt opplæring. Målet med indikatorutvikling er gjerne å sammenfatte og uttrykke mange komplekse forhold i noen få, håndterbare tallstørrelser. Resultatene

av politikken kan dermed kvantifiseres og synliggjøres på en enkel måte.

Internasjonalt innsamlete data er sentralt i kunnskapsgrunnlaget og legger premisser for nasjonale reformer. Mye av påvirkningen er indirekte, frivillig og resultat av samarbeid og myke styringsformer. Det gjør det vanskelig å vurdere graden av påvirkning.

SRY OG FAGLIGE RÅD På nasjonalt nivå er de viktigste arenaene for samarbeid *Samarbeidsrådet for fag og yrkesopplæring* (SRY) og *faglige råd*. Samarbeidet er konkretisert i egne retningslinjer. Organisasjonene kjenner behovet for kompetanse i arbeidslivet, mens myndighetenes representanter kjenner nasjonale mål og vilkår som er satt på politisk og administrativt nivå. SRY har et overordnet ansvar og et strategisk perspektiv som bygger på relevant arbeidslivs-kompetanse. Det er også nedfelt i mandatet at «SRY skal ha en aktiv rolle i det internasjonale samarbeidet for å utvikle fag- og yrkesopplæringen». Vi finner ingen tilsvarende formulering i mandatet til de faglige rådene.

Hver fylkeskommune skal ha en rådgivende yrkesopplæringsnemnd. Alle organene er hjemlet i opplæringsloven kapittel 12, *Organ knytte til fagopplæring i bedrift*. Utdanningsforbundet har medlemmer i alle organene og deltar aktivt i utviklingen av fagopplæringen, både nasjonalt og internasjonalt.

PÅTVUNGET ELLER VILLET? Vi har i denne artikkelen gjen-gitt noen av hovedpunktene fra temanotat nr. 2/2021. En viktig side ved påvirkning er om den kan ses som uttrykk for noe vi blir påtvunget, eller om det er villet politikk som man har fått drahjelp til gjennom internasjonale tiltak og prosesser. I temanotatet har vi vist at internasjonalisering av norsk utdanning i stor grad er resultat av en villet politikk fra norske myndigheters side. Det er et uttrykt mål at internasjonalisering skal være en integrert del av norsk utdanning på alle nivåer.

Gjennom medlemskap i Education International (EI) og dens Europa-avdeling, ETUCE, har Utdanningsforbundet også mulighet til å påvirke internasjonal utvikling av fag- og yrkesopplæring. For Utdanningsforbundet er relevante nasjonale arenaer knyttet til partssamarbeidet samt til formell og uformell kontakt med norske myndigheter.

Bakgrunnsnotat

Temanotat nr. 2/2021. Internasjonal innflytelse på norsk fag- og yrkesopplæring.

Temanotat nr. 2/2008. Fra København til Bordeaux. Om samarbeid innen fag- og yrkesopplæringen i Europa.

Hva med en spansk en?

TEKST OG BILDER TORGEIR ØVERLAND

Høsten har gjort sitt inntog, og vinteren er ikke langt unna. Tiden for reker, grillmat, hvitvin og varme kvelder er over for i år. Utemøblene skal pakkes bort. Snøfreser skal gås over og snøskuffer finnes frem. I tillegg skal skiene bli kvitt klisteret fra sist påske, slik at de er klare til snøen kommer.

Maten vi lager, endrer karakter. Vi bruker mer krydder. Hvitvin byttes ut med rødvin. Mye av maten henter inspirasjon fra ferieturene våre til middehavslanene.

Spania har helt siden 70-tallet vært reisemål nummer én for mange nordmenn. Hovedmålet for reisene den gangen var å ligge på stranda, dra på grisefest og drikke sangria. Det var i hvert fall inntrykket man satt igjen med etter å ha hørt venner og bekjente fortelle fra ferien sin. Men det var nok ikke hele sannheten. Etter min første tur til «Granca» på 90-tallet ble jeg slett ikke imponert av det jeg fikk servert. Det var jo ingenting som fortalte meg at jeg var i Spania. Jeg kunne vært hvor som helst. Det var ikke spansk tradisjonsmat i det hele tatt. Det gikk stort sett i et stekt kjøttstykke servert med pommes frites og en variant av salat. Jeg kunne like gjerne vært på en hvilken som helst restaurant på en jernbanestasjon her i Norge.

Heldigvis har ting endret seg. Da jeg ble introdusert for tapas, åpnet det seg veier til nye kulinariske opplevelser. Tapas er en mattradisjon som opprinnelig kommer fra Nord-Spania, blant annet Baskerland. Baskerne er berømt for sine pintxos (det baskiske navnet på

tapas). Særlig San Sebastian og Bilbao er kjent for sine mange og glimrende tapasrestauranter, noen har til og med stjerner i Michelin-guiden.

LITT HISTORIE

Tapas er ikke noe nytt fenomen; vi kan i hvert fall regne oss tilbake til 1200-tallet i Spania. Det finnes et par historier som kan være forklaringen til hvordan tapas oppsto.

Det sies at tapas så dagens lys under kong Alfons 10 den vise. En legende forteller at kongen hadde følt seg syk en tid. Da ble han anbefalt av livlegen sin å spise mange små porsjoner heller enn å spise ett enormt måltid på kvelden. Dette hjalp visst, og han anbefalte sine lydige undersåtter å gjøre det samme.

En annen forklaring er at man allerede på 1200-tallet hadde en meget velregulert vinhandel og vinkultur i Spania.

Det dukket opp lover og regler som påla skjenkestedene å servere noe å spise til vinen, slik at gjesten ikke skulle bli overstadig beruset og dårlig av alkoholinntaket. Så spiseplikt er ikke noe nytt fenomen! Du kan vel si, da som nå, at denne matbiten du måtte ha med, var et unødvendig vedheng til vinen du kom for å drikke. Til å begynne med hadde ikke denne lille matbiten noen betydning som en egen rett.

Men etter all sannsynlighet er denne formen for servering av småmat mye eldre. Vi kjenner jo alle til greske og tyrkiske *meze* – masse småretter som blir servert til gjesten. Meze kan ha oppstått allerede i antikken.

HVA ER SÅ TAPAS?

Kort fortalt var tapas en liten matbit som man serverte til et glass vin, som litt snacks ved siden av vinglasset – oftest et glass kald, tørr sherry med en skinkeskive som ble lagt oppå glasset for å holde fluer unna. Tapas kommer fra verbet *tapar*, som betyr å dekke til.

På baskisk heter det *pintxos*, som betyr «spiss» eller «brodd», og som kommer av at du får maten på en liten cocktailpinne. Det kan være en oliven, en kongereke eller annen mat som er grillet på et lite grillspyd. Når du er ferdig med de små munnfullene, teller servitøren ganske enkelt opp pinnene

dine, og deretter får du regningen. NB: Ikke prøv å jukse! Servitøren har uansett full kontroll på hva du har fått, det er mer for at du selv skal ha kontroll på hva du har spist. Men systemet er basert på gjensidig tillit. Det ligger ære i å være ærlig.

UTVIKLING

Tapas er ikke noe statisk fenomen, men en matkultur i stadig utvikling og endring. Her hjemme er vi vel mest vant til å få en porsjon tapas som må spises med kniv og gaffel på tallerken. Dette er noe en tapaskjenner vil riste oppgitt på hodet av. Hele poenget med tapas er at du får en liten matbit som du spiser med fingrene til et glass vin som du inntar i baren før du tusler videre til neste tapasbar.

Barcelona har hatt en voldsom utvikling i utbudet av tapasrestauranter, til tross for at Catalonia ikke opprinnelig har noen tapaskultur. Det spørs om ikke turistene har hatt en viss påvirkning her.

I dag får du alle slags steder innenfor tapassjangeren. Fra en enkel tapasbar til restauranter med stjerner i Michelin-guiden. Hos stjerne restauranter vil du oppleve at du får miniatyrversjoner av kjente retter. Dette kan være nye, innovative retter av hummer, gåselever med trøffel og så videre.

Å lage en tapasbuffet til et lite dele-måltid med gode venner er ikke så vanskelig. Det tar litt tid, men det kan være hyggelig å lage maten sammen med gjestene. Kose seg på kjøkkenet mens man lager mat, prater, ler og tar et glass vin. Høres ikke det hyggelig ut? Jo, og det er det!

Som med mye annet er det bare fantasien som setter grensene for hva dere kan lage. Ingen ingredienser er feil. Her kan du bruke skalldyr, fisk, alle sorter kjøtt, bakverk, grønnsaker, poteter og frukt. Pluss diverse oljer, eddik, olivener, soltørkede tomater og syltede grønnsaker som garnityr. Og ikke minst: aioli!

En tapas/pintxos-buffet kan bestå av:

(til ca. 4 personer)

BRØD (LANDBRØD, BAGETTER ELLER FOCCACCIA)

Her velger du et brød som du er glad i og vant til å bruke.

OLIVENER MARINERT I OLIVENOLJE OG HELE HVITLØKFEDD (LAGES DAGEN I FORVEIEN)

sorte eller grønne olivener etter smak (Det finnes mengder med forskjellige olivener å få tak i. Prøv deg frem og eksperimenter.)

god olivenolje (sjøl foretrekker jeg en grønn ekstra virgin-olje fra Kreta) 8–10 fedd hvitløk

Sil kraften av olivenene og ha dem i et glass eller en liten glass-skål. Tilsett olivenolje til det dekker. Rens hvitløkfeddene og tilsett i glasset. Ha på lokk og sett det på benken til dagen etter. De blir bedre dersom de står i flere dager.

AIOLI

2 eggeplommer
1 helt egg
3 dl nøytral olje, f.eks. solsikkeolje
4–5 hvitløkfedd
½ ts dijonsennep
saften fra en halv sitron
en klype salt

Ha alt i et litermål og kjøp det til en majones med en stavmikser. Smak til med salt og eventuelt pepper. Pass på at du ikke tar i for mye sitronsaft første gang. Tilsett mer dersom det ikke blir godt balansert. La det stå litt for at saltet skal løse seg helt opp. Smak igjen.

SKINKE

Legg opp spansk spekeskinke, f.eks. serrano eller pata negra, på en tallerken. Pynt med små tomater, gulrot i staver eller andre grønnsaker du ønsker å ha.

MARINERT MANCHEGO

200 g manchego-ost
olivenolje
4–6 hvitløkfedd
4 laurbærblader
friske urter etter smak

Skjær osten i terninger på 1 x 1 x 1 cm. Ha dem på et glass. Legg i hvitløk, laurbærblader og urter.

Ha over olivenolje til det dekker. Sett på lokk og la det stå et par dager før du skal servere.

KYLLINGSPYD

2 kyllingbryst
1 liten squash
½ dl olivenolje
½ ts chilipulver
½ ts sort, malt pepper
1 ts salt

Bruk store tannstikker av tre uten smak eller grillspyd av tre som du kan kutte i passe lengder. De skal være såpass lange at du kan ta tak i en ende med fingrene når du skal spise.

Skjær kyllingbryst og squash i omtrent like store terninger, like mange av hver.

Legg terningene i en bolle. Ha på krydder og salt og tilsett oljen. Rør dette sammen så det blandes godt. La det stå og trekke smak i en time eller to før du skal steke. Tre én kyllingbit og én squashbit på hver pinne og stek dem like før servering. Anrett på et lite fat på en seng av grønn salat. Pynt meg friske urter.

SCAMPISPYD

2–3 rå scampi til hver person
 en plommetomat til hver scampi
 1 dl olivenolje
 1 rød, fersk chili
 5 hvitløkfedd
 1 klype flaksalt

Rens scampiene. Ha dem i en bolle. Finhakk chili og hvitløk og tilsett det i bollen sammen med oljen. Strø på salt og bland godt, og la det stå og trekke i 1–2 timer.

Når de skal stekes: Ta dem opp av oljen. Sett dem på et lite grillspyd av tre sammen med en tomat. NB! Ta vare på oljen.

Stek scampiene over sterk varme til de endrer farge. Ha oljen i en liten kjele og varm den forsiktig opp. Chili og hvitløk må ikke bli brent. Legg spydene i en ildfast form og ha den oppvarmede oljen over. Den er helt nydelig å dyppe brød i! Server.

STEKT CHORIZO MED TØRKEDE APRIKOSER, ROSINER OG SHERRY

2 hele chorizopølser
 tørkede aprikoser
 ca. 50 g rosiner (helst lyse)
 ½ dl sherry med litt sødme

Skjær chorizoen i biter, ca. 1,5 cm lange. Stek dem i panna til de har fått sprøtt skinn.

Del aprikosene i to og tilsett dem i panna sammen med rosinene og sherryen. La det stå på platen til sherryen er kokt inn. Server i en liten bolle.

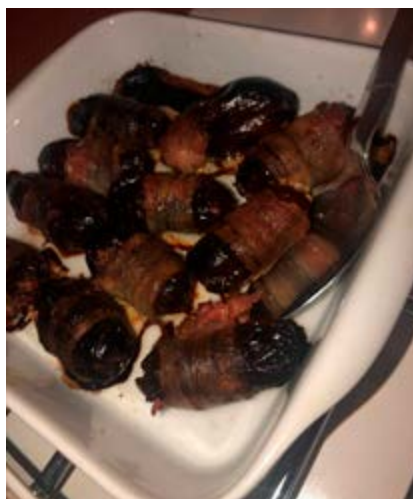
BAKT PORTOBELLOSOPP (STORE SJAMPINJONGER DERSOM DU IKKE FÅR TAK I PORTOBELLO)

4 hele sopper
 4 ss olivenolje
 1–2 hvitløkfedd
 2 ss balsamico-eddik
 4 ss fino-sherry
 nykvernet salt og pepper
 frisk estragon

Rens soppene og stek dem lett i oljen.

Tilsett presset hvitløk, balsamico og sherry. Legg på lokk og la det dampe i ca. 5 minutter.

Smak til med nykvernet salt, pepper og finhakket estragon. Pynt med frisk estragon og server.

DADLER MED BACON

2 dadler per person
 baconskiver
 Fjern steinen fra dadlene.

Rull baconskivene rundt.

Stek i panne til baconet blir sprøtt.

SALTBAKTE POTETER

Ha små, runde poteter i en ildfast form. Ha over grovsalt til det dekker potetene. Bak dem i ovnen til de er møre. Når de er ferdige, tar du dem opp og fjerner det meste av saltet. Server.

PANNESTEKT GRØNN ASPARGES

2–3 aspargesstenger per person

Ta bort «skallet» i enden på aspargesstengene. Stek dem i smør i panna til de blir gjennomvarme. NB! De må ikke varmebehandles for lenge. De skal være faste og spenstige. De kan serveres på samme fat som dadlene.

DRIKKE

Her er det mye å velge mellom, men sherry, enten fino eller manzanilla, matcher det meste. Sherry er kanskje ikke det vi er mest vant til når vi serverer tapas, men prøv. Jeg tror ikke du blir skuffet. Det finnes flere typer sherry med forskjellige søthetsgrader.

Det passer også med annen vin. Der det er litt mye krydder, kan man velge en albariño-basert hvitvin fra Rias Baixas.

Det kan også være verdt å prøve en riojavin som ikke er så veldig eikelagret, som har igjen mye av fruktigheten i druen.

Prøv deg frem, for det finnes så uendelig mange forskjellige smaker i det nordspanske kjøkkenet.

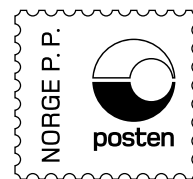
Eller ta rett og slett en pilsner.

Kilder:

«TAPAS — SMÅ DELIKATESSER FRA SPANIA», NORBERTO JORGE. H. ASCHEHOUG & CO, OSLO, 1997

«TAPAS & SHERRY, PERFEKTE PARKAMERATER», RASMUS KJÆR OG SØREN FRANK. N.W. DAMM & SØN AS, 2006

«TAPAS», SUSANNA TEE. SPEKTRUM FORLAG, 2005

Returadresse:
Utdanningsforbundet
Postboks 9191 Grønland
N-0134 OSLO

Følg Yrke på Facebook

Her får du nyheter om yrkesopplæring, aktuelle og utdypende intervjuer, reportasjer og artikler fra bedrifter, skoler og andre opplæringsinstitusjoner.

Gå inn og følg oss, da vell!
@tidsskriftetyrke

Foto: AdobeStock

YRKE